

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

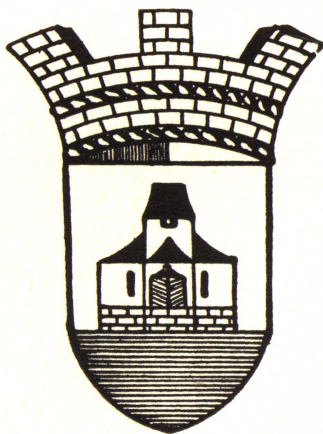
Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

FRA ALS OG SUNDEVED

XXV. HEFTE

Folkeminder fra Nordborg og Oksbøl Sogne

Samlet af
J. R A B E N

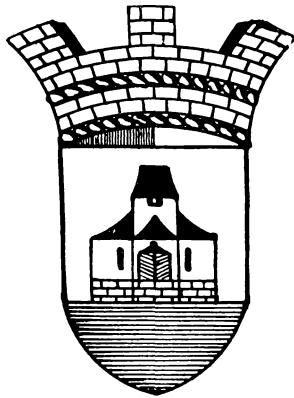
Udgivet af Historisk Samfund for Als og Sundeved
Trykt i Dybbøl-Postens Bogtrykkeri, Sønderborg
1948

FRA ALS OG SUNDEVED

XXV. HEFTE

Folkeminder
fra
Nordborg og Oksbøl Sogne

Samlet af
J. R A B E N

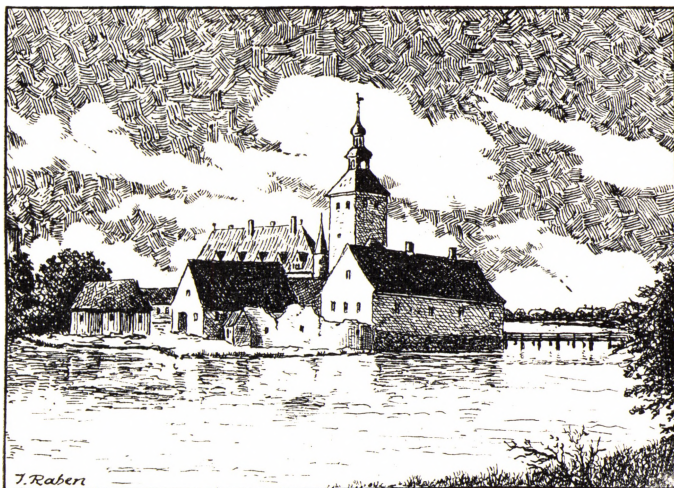

Udgivet af Historisk Samfund for Als og Sundeved
Trykt i Dybbøl-Postens Bogtrykkeri, Sønderborg
1948

I N D H O L D :

I. Nordborg By og Sogn.	
Smaa historiske Beretninger....	7
Sagn og Overtro	48
II. Minder fra Oksbøl Sogn.....	71

I.
Nordborg By og Sogn

Nordborg Slot omkring 1770

Nordborg

Svend Grate bygde dig som Værn
mod Venders Mord og Brand,
stolt spejlet sig dit faste Taarn
i Søens stille Vand.

Du sank i Grus, — stod op igen
i ny og prægtig Dragt, —
nu stolte Minder drager mig
til dig med sælsom Magt.

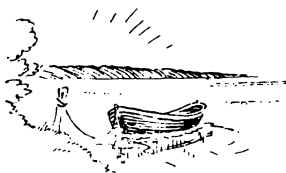
Ej mere lyder Vægterhorn,
Raab fra Drabanters Trop
ej stænges mer din tunge Port,
din Bro ej slaaes op.

En glad og frejdig Ungdom gaar
ad Porten ud og ind;
der lyder Sang, der lægges Sæd
i unge Sjæles Sind.

Paa Plænen, under Lindes Sus,
hvor før var Grav og Vold,
de glade Piger tumler sig
i Leg med deres Bold.

Hen over Plænen gamle Trær
nu toner herlig Klang,
en Tak for denne Dag, der svandt,
Ungpigens Aftensang. —

Du gamle Borg, du glider ind
i Drømmens rige Land,
mens Maanen kaster Sølvskær
paa Søens klare Vand.

Den Aichelberg'ske Gaard i Nordborg

Hertug August af Nordborg (1676—1699) lod det 1665 nedbrændte Nordborg Slot genopbygge i Aarene 1678—80. 1680 kom han med sin Familie til Nordborg og tog sin Residens paa Slottet. Allerede i 1676 havde Hertugen udnævnt sin Ungdomsven Johann Franz von Aichelberg til Amtmand og Hofmester paa Nordborg.

Aichelberg havde sammen med Hertug August besøgt Fyrsteskolen i Plön, der var Venskabet blevet sluttet og Aichelberg var den trofaste Ledsager paa Hertugens Rejser og paa hans mange Felttog i Ungarn, Elsass og Pommern.

Han var født den 17. December 1629, godt 5 Aar ældre end Hertugen. Hans Gemalinde var Anna Sophie von der Trautenberg, født 13. December 1637.

Aichelberg døde den 13. December 1692 paa sit Gods i Nordborg. Hans Enke døde den 3. Januar 1694. Begge hviler i Thomas Stures Gravkrypt i Notmark Kirke.

1697 har Børnene rejst et Epitaf over deres Forældre i Notmark Kirke. Denne Mindetavle er et betydeligt Kunstværk. Hovedbilledet forestiller Ezechiel i Dødsriget. Med Blikket vendt tilbage vandrer Profeten gennem de dødes Dal. De dødes Ben beklædes med Kød, man ser aabne Grave af hvilke de døde staar op. Tegning og Farve er af en ædel kunstnerisk Opfattelse. — Billedet omgives af en svær Træramme med udskaarne Roser, Liljer og Gran-kogler.

Uden om denne løber en anden Ramme, bestaaen-

de af 29 Vaabenskjolde med Slægtsnavne. Det er Aichelbergs og hans Hustrus Anemærker.

Epitafiet har følgende Indskrift:

»Gott zur Ehre und dem Gedächtnisse des weyl. wohlgeb. Hrn. Herrn Johann Franz von Aichelberg 15 Jahre gewes. Hochfürstl. Schl.-Hol. Norburg Raths u. Amtmanns zu Norburg und Seebygaard, so gebohr. Ao. 1629 den 17. Dez., selig im Herrn entschl. Ao. 1692 den 13. Dez. — Wie auch dessen wohlgeb. Frauen Annen Sophien v. Aich. geb. v. d. Trautenberg, genannt Beyer. Die gebo. 1637 den 13. Dezember und selig versch. Ao. 1694 den 3. Januar, setzten diese aus Schuldigkeit u. Liebe die sämtl. Kinder Ao. 1697.« —

Det var Datteren Dorteia Christine von Aichelberg, der som Hofdame hos Hertug August's Enke, Hertuginde Elisabeth Charlotte paa Østerholm, ægtede Hertug Christian Carl, Hertug August's anden Søn, der derfor maatte give Afkald paa sine fyrstelige Arverettigheder. Hendes Søn Frederik Carl, blev senere anerkendt som Hertug, — den sidste Hertug paa Nordborg og Plön, hans Datter blev gift med Hertug Frederik Christian I. af Augustenburg.

Saaledes blev den forstødte »Hofdame fra Østerholm« Stammoder til Danmarks Dronning Caroline Amalie og den sidste tyske Kejserinde. —

For sin tro Tjeneste som Amtmand og Hofmester modtog Aichelberg af Hertug August en fyrstelig Foræring. 1678 overdrog Hertug August ham som Gave et Gods, beliggende i Nordborg. Donationsbrevet er dateret: »Norburg am Tage Johannis babtiste

1678, og 1688, dateret »Østerholm den 9. April« gav Hertugen Gaarden yderligere Friheder.

Aichelberg ejede desuden et Hus i Nordborg, som han den 18. Januar 1681 havde købt af den hertugelige Sekretær Neander. Dette Hus havde Neander 1660 erhvervet af Hertug Johan Bugislaw.

Efter Aichelbergs og Hustruens Død kom den »Aichelbergske Gaard«, som den kaldtes, igen i Hertugens Besiddelse.

Hertug August døde den 17. September 1699. Hans Søn Hertug Joachim Frederik, født 9. Maj 1668, overtog Nordborg.

Efter Aichelbergs Død fulgte Johan Ludwig Wolff von Hohenschild i Embedet som Hofmester og Amtmand paa Nordborg, hvilken Stilling han beholdt efter Hertug August's Død, hos den nye Hertug Joachim Frederik.

1704 forærede Hertug Joachim Frederik sin Hofmester von Hohenschild den saakaldte Aichelbergske Gaard, som Belønning for trofast Tjeneste. Donationsbrevet opbevares i Museet paa Sønderborg Slot. Det er skrevet paa Pergament og kunstnerisk udstyret. Hertugens Segl er vedhængt i en stor Trækapsel. Brevet er dateret »Frankfurt am Majn, den 22. Novembris 1704.«

Hofmester von Hohenschild havde Godset i kun tre Aar. 1707 solgte han Ejendommen med Hertugens Samtykke til »Anna Jürgens, Sal. Jürgen Jebbens efterladte Enke, Hollænderinde paa Hjortspring,« for 1650 Rigsdaler.

Gaarden maa senere være bleven solgt til en Marcus Hansen Voigt, thi den 26. Marts 1725 købte den

tidligere hertugelige Sekretær Carl Gustav Pfaltz Godset af Voigts Arvinger og Hertug Frederik Carl konfirmerede de paa Ejendommen hvilende Rettigheder.

Sekretær Pfaltz solgte Gaarden 1740 til den »Wohl Ehrenwerten und Wohlfürnehmen Herrn« Claus Andersen, Forpagter paa den Fyrstlige Avlsgaard Rumohrsgaard, for 2300 Rigsdaler courant. Kong Frederik V. konfirmerede den 19. Marts 1754 de bestaaende Privilegier. 1764 overtog Sønnen, Franz Andersen, Ejendommen. Ham fulgte 1787 Sønnen Peter som Ejer, 1814 Peter Andersen, 1843 Franz Andersen og 1856 Peter Christian Andersen.

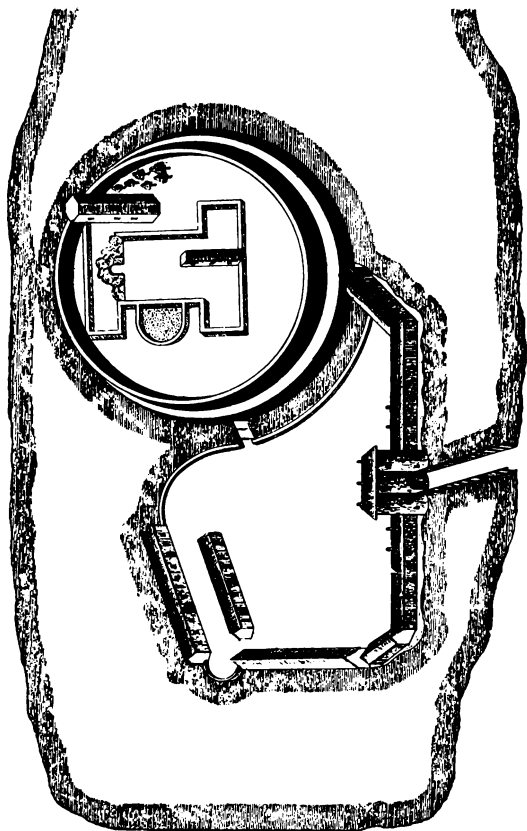
Af Købekontrakten mellem Hohenschildt og Anne Jürgens fremgaar, at Ejendommen laa i Nordborg »mellem Casper Ludwigsen paa Øster- og Jens Jørgensen paa Vestersiden.« Den gamle Gaard er nu forsvunden, den laa paa det gamle Banegaardsteræn, og dels paa Gaardejer Lauritz Brorsens Grund.

Nordborgs Brand, 1665

Hertug Frederiks anden Gemalinde, Eleonora, døde paa Østerholm den 2. November 1680. Torsdagen efter 3. Advent blev Liget bisat i det hertugelige Gravkapel ved Egen Kirke. Rektor Frederik Christiani fra Sønderborg holdt Ligtalen.

I denne Ligtale, der blev trykt 1681, opruller Rektoren Hertugens Liv og Levned og berører ogsaa Slottets Brand:

»Ao. 1665 den 14. Marts Kl. 8 om Aftenen udbrød Ilden paa Slottet. Branden skulde være opkommen derved, at Hertugindeus Livlæge Dr. Mancius¹⁾ og hans Frue om Aftenen havde været til Gæst hos Hertugindeu og medens dette stod paa, havde deres Pige fyret for meget i Kakkelovnen med tørt Brænde.

Nordborg Slot efter Branden 1665. (Efter P. H. Resens „Danske Atlas“.)

¹⁾ Meddelt af Hofpræsten Mecander.

Hertuginde Eleonora holdt just sin sædvanlige Passionsandagt, da uformodentlig en Advarsels Røst, trængende igennem Slottet, lød til hendes Gemakker: hun skulde hurtigt ile bort derfra, Slottet stod i lys Lue. Straks ilede hun hurtig ud, og lod alle sine Møbler og Kostbarheder i Stikken, og da hendes Durchlaughtighed paa den nederste Slotstrappe mødte mig, sagde hun til mig¹⁾): »Her ser I al min Formue, jeg har ikke mere bragt herfra, end det blotte Liv, saaledes som jeg gaar og staar, nu er jeg en ret stakkels Enke! Gud hjælpe mig!« Upaatvivlelig vilde Hertug Frederiks Lig være brændt, hvis ikke Klaus Smed med sin Hammer havde gennembrudt Muren og taget Kisten ud.²⁾

Søndag Jubilate 1665 blev der sidste Gang holdt Gudstjeneste i det nu afbrændte Fyrstelige Hofkapel. Dette skønne Kapel med sine mange Prydelser nedbrændte aldeles, hvoriblandt maa mærkes de sjældne og kostbare Kontrafalter og andre Malerier, hvilke saavel Ind- som Udlændinge ofte havde beundret; det smukke Orgelværk — alt brændte undtagen Alterkarrene og Messeklæderne. Alle de fyrstelige Børn var født paa dette Slot, Enkehertuginde boede ellers paa sit Enkesæde Østerholm, saa hun har været paa et Besøg paa Nordborg.« —

I Pontoppidans Danske Atlas VII. 440 findes den mærkelige Beretning: »Om Hertuginde Eleonora er

¹⁾ Dr. Mancius havde Bolig paa Slottet.

²⁾ Hertug Frederik døde den 22. Juli 1658. Hans Kiste maa derefter endnu have staaet i Slotskapellet 1665 og maa først efter Branden være ført til det af ham byggede Gravkapel ved Egen Kirke.

det mærkværdigt, at hun befalede, at der skulde staa et Hul aabent paa hendes Kiste, paa det at hun ikke af Mangel paa Luft skulde kvæles.«

Hun døde 72 Aar gammel.

Karholm — Riddergaard

I »Sønderj. Stednavne« V (3625. Nordborg Flække) findes under »Karholm« følgende Bemærkning: »Karholm, — Navn paa et Voldsted i Skoven af samme Navn, kaldes ogsaa Rødegaard, nu ogsaa Navnet paa en Gaard. (Efter Chr. Knudsens Samlinger fra Als, omkr. 1857).

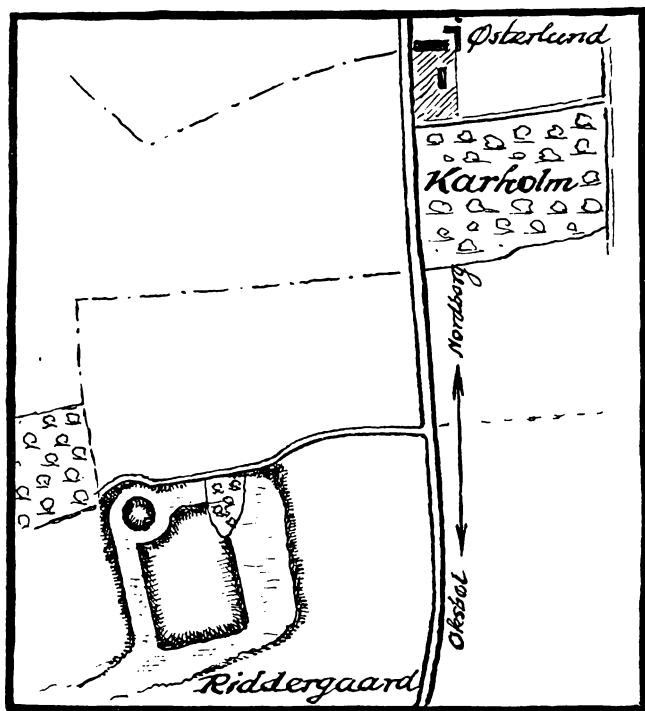
Under »Rødegaard« staar: »Navn paa et Voldsted i Skoven Karholm«. —

Et Voldsted i den nuværende Skov Karholm findes ikke. Gaardnavnet Rødegaard kendes heller ikke i Eggen. — Skoven Karholm har før været betydelig større, en Del af den laa Vest og Sydvest for den nuværende Skov og Nordborg-Oksbøl Vejen. En Del af Skoven blev ryddet 1864—65.

Ved den sydvestlige Udkant af den ryddede Del af Karholm, paa Oksbølsiden af Sognegrænsen, ligger endnu kendelige Spor af et Voldsted. Her laa den gamle »Riddergaard«. Den var før en adelig Gaard, som senere blev erhvervet af Hertug Hans den Yngere og udlagt til to mindre Bondegaarde. Den gamle Oksbøl Præst Martin Nissen (1667—1683) skriver 1670 om Gaarden, der var delt i to Dele: »Den ene havde Iver Michelsen, den anden Jens Møller.

Disse to Bol have været én Gaard, af gammel Tid kaldet Riddergaard, eftersom en Adelsmand derpaa haver boet i gammel Tid, og gjorde en bevæbnet Hest og Karl deraf i Fejdetider i de gamle og højværdige Kongers Tider. Men nu i Fyrstelige Naades Tid skilt i to Dele.« —

Det er denne Gaards Navn »Riddergaard«, der, efter Chr. Knudsens Optegnelser, i Tidernes Løb er bleven omdannet til »Rødegaard«, et Navn, som ingen kender i Dag.

Riddergaarden

Om Karholm skriver Chr. Knudsen (III, 113) 1857: »Denne Holm er omtrent 18 Skridt lang og 17 Skridt bred. Altsaa af en temmelig rund Form. Den ligger i Nordborg i en Skov af samme Navn. Den er rundt omkring omgivet af Grave, der siges dannede ved Kunst, dog findes der endnu kun Vand i den ene Side, der nu ligner et almindeligt Vandsted. Der findes Spor af en smal Vej eller ophøjet bred Spadse-regang, som fører ned til den og lige i Nærheden har der ligget en anden lille Holm. At den skulde have staaet i Forbindelse med Gammeldam, synes næppe rimeligt, derimod er Vandet i Graven vistnok bleven ledet derind fra en stor Mose, som endnu findes her, og denne har vistnok i ældre Dage indtaget en stor Del af det nuværende Skovareal. Den har vel derfor næppe været en Vikingeborg, hvortil dens Beliggenhed synes mindre bekvem, men har maaske været et Jagtslot; thi en Bygning har der staaet her, det ses endnu tydeligt af de røde Murbrokker, som findes i Bunden. Endvidere har Justitsraad Riegels paa Fægteborg fundet her for en Del Aar siden et smukt Dørhængsel og et stort tykt Søm og en Del Ben. I 1858 fandt Riegels ved at stikke lidt i Jorden et mindre Dørhængsel, flere gamle Søm og forbrændte Ting og Kul, saa det ser ud til, at den er forgaaet ved Ildebrand.

Sagnet ved ikke meget om denne Plads, den skal have sit Navn efter en Frue, Karen, som boede paa dette Sted, rimeligvis sættes det efter andres Fortælling i Forbindelse med Steg's Gaard i Oksbøl, der i gammel Tid har været et Junkersæde. Selve Gaarden kaldes ogsaa »Rødegaard« eller »Riddergaard«.

Pastor Knudsen har tilsyneladende ikke kendt

Voldstedet i dets hele Omfang. Den runde Holm med 17—18 Skridts Tværmaal, som han nævner, er Stedet hvor Taarnet, d. v. s. selve Borgen laa, medens den store Voldbanke syd derfor, der ligeledes er omgivet af Grave, ikke nævnes. Det er et ret betydeligt og endnu godt kendeligt Anlæg. Den nordlige Del af Voldstedet med »Taarnet« ejes af Andreas Hansen, Østerlund, medens den store Del af Gaardpladsen tilhører Gaardejer Andersen i Oksbøl.

Sven Tang

Den sidste Junker paa Riddergaarden (Riddersholm) var efter Sagnet Sven Tang. Han havde begaaet et Mord, og af Frygt for Blodhævn, forladt Landet. I lang Tid efter saa man om Natten en Skikkelse vandre omkring i Nærheden af Riddergaarden og i Karholm. Man paastod, at det var Sven Tang, der ikke kunde finde Hvile efter Døden.

Hans Gaard laa øde, indtil Hertug Hans tilegnede sig den og gjorde to Fæstegaarde af den. — Efter nævnte Sven Tang skal Tangsholm have faaet Navn.

(Meddelt af P. Klinker, 1912)

Hertug Frederik af Nordborg og Svenstrup Præst

Hertug Frederik af Nordborg, født 1581, Hertug Hans d. Y's 7. Søn, der overtog Hertugdømmet Nordborg efter Hertug Johan Adolphs Død 1624, synes ikke at have været en helt naadig Herre overfor sine Undersaattere.

Det var i Aaret 1637. Hertugen havde givet alle unge Mænd i Svenstrup Ordre til at møde som Klappere ved en af de store Jagter, der skulde afholdes den første Onsdag i Februar. Efter Kirkeloven var denne Dag Bededag med Gudstjeneste, og da Als i kirkelig Henseende ikke hørte under Hertugens Overhoved, vovede Svenstrup Præst, Carsten Jensen, at trodse den hertugelige Befaling og anmodede Sognebørnene om at komme til Gudstjenesten og ikke at deltage i Klappjagten. Følgerne vilde Præsten tage paa sit Ansvar.

Da nu Hertug Frederik med Følge mødte til Jagten og der ingen Klappere var mødt, fik han Aarsagen dertil at vide. Hans Durchlaucht blev overmaade vred og red til Præstegaarden for med Hug og Slag at give Præsten en Afstraffelse. Da Hertugen red ind i Præstegaarden mødte han en beslutsom Modstander. Præsten greb Hertugen i Skægget og gav ham en Lussing.

Paa Hertugens Klage til Kirkemyndigheden fik Præsten vel sin Afsked, men kort efter gav Kongen ham et langt bedre Embede, nemlig Diakonat ved St. Knuds Kirke i Odense. Den modige Præst levede i Odense indtil 1670.

Hertug Frederik havde engang før gjort sig bemærkbar ved sin Hidsighed. Borgerskabet i Plön besværede sig 1608 hos Faderen i Sønderborg over, at han havde ituslaaet Vinduerne hos en Plönsk Borger Gabriel Wolf, fordi denne ikke vilde betale ham den skyldige Husleje. Hertug Frederik maa allerede dengang have opholdt sig i Plön, hvor han havde et Hus, der var udlejet.

Hertug Hans d. Y. Svarskrivelse opbevares i Stads-

arkivet i Plön. Den er holdt i en meget diplomatisk Form med Lov og Dadel til Plöns Borgere. Hertug Frederik havde ganske vist ikke handlet ret, men Gabriel Wolf var ikke efterkommet sine kontraktlige Forpligtelser. Hertug Hans havde hellere set, at hans Søn havde lejet Huset ud til en af sine lige, saa havde han vidst, med hvem han havde at gøre. Hertug Hans formaner sluttelig sine plönske Borgere til Lydighed og Pligtopfyldelse og anbefaler sig med Naade. Skrivelsen er dateret 8. Maj 1608. Dermed er Sagen lagt ad acta. —

Hertug Frederik af Nordborg

Hertug Johan Adolf af Nordborg døde 1624 ugift. Efter Testamentet skulde hans Broder, Hertug Frederik, som Hertug Hans havde affundet med Penge, da han ikke kunde give ham et Fyrstedømme, være Arving til Nordborg. — 1623 var Frederik paa Nordborg sammen med Broderen Johan Adolf og nogle adelige indbudt til et Bryllup i Holm. Fra denne Tid af skal Hertug Frederik have foranlediget Johan Adolf til Drikkeri, for derved at forkorte Broderens Liv og komme i Besiddelse af Fyrstedømmet. (Havnbjerg Kirke-Chronik)

Hertug Frederik var bange for Trolddom

Hertug Frederik af Nordborg maa have været stærkt præget af Overtro. Hans Kamp imod Trolddom og Hekseri har ført mange uskyldige Mennesker til Retterstedet, som det fremgaar af Nord-

borgs gamle Kirkebog i Aarene fra omkring 1630 indtil Hertugens Død 1658. Der fortælles, at Hertugen engang paa en Køretur mødte en Mand, der havde hvidt Haar og sort Skæg. Dette forekom Hertugen lidt underligt — Manden maatte have med Trolddom at gøre og han skulde dø. Hertug Frederik bød Kusken, at han straks skulde skyde ham ned, denne fraraadede Hertugen en overilet Handling. Hertugen kaldte Manden hen til Vognen og beskyldte ham for Trolddom. Paa Spørgsmaalet: »Hvorfor er dit Skæg da sort, efter at dit Haar allerede er bleven hvidt?« svarede Manden frimodigt: »Jo Herre, det kommer af, at mit Haar er tyve Aar ældre end mit Skæg.« Hertugen fandt denne Løsning naturlig og lod Manden løbe.

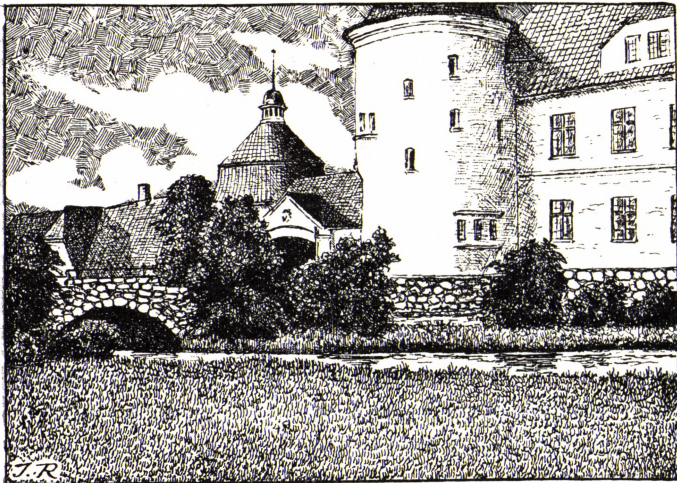
Amtsskriveren paa Nordborg

Amtsskriveren paa Nordborg Slot, Jørgen Jepsen saa en Dag midt i Februar 1624, at en Ligskare med stort, fint Følge bevægede sig over Vindebroen fra Slottet og ad Sønderborg til. Rustvognen var forspændt med fire Heste. Det maatte være Forvarsel for et fyrsteligt Lig, og Amtsskriveren fortalte Præsten Andreas Brandt i Nordborg om Synet. Præsten mente, det var bedst ikke at tale derom.

Den 21. Februar 1624 døde Hertug Johan Adolf paa Nordborg som Følge af en Blodstyrting. Liget blev ført til Sønderborg, hvor det Søndagen Rogata blev bisat i Kapellet paa Sønderborg Slot. Da Liget blev ført over Vindebroen paa Nordborg, saa Jørgen Jepsen samme Syn.

Samme Jørgen Jepsen blev gift med Barbara Christensdatter den 15. Søndag efter Trinitatis 1624. Vielsen foregik i Præstegaarden. Kirkebogen beretter derom: »Viet tilsammen udi Ægteskab udi min (Præsten Andreas Brandt) Pisel Jørgen Jepsen, Amtsskriver paa Nordborg og Barbara Christensdatter, i Nærværelse af Durchl. Fyrst Frederik og andre berømmelige Mænd af den gejstlige og vedslige Stand. Honorar 17 Lübsk.«

Under Bryllupsgildet om Aftenen stod Jørgen Jepsen pludselig op og gik udenfor med de Ord: »Det brænder i Holm«. — Kort efter kom han ind igen og sagde: »Ja, jeg vidste det, jeg saa det for 8 Dage siden.«

Nordborg Slot

Da der var Sejlads til Nordborg

I Gammeldam har man ved Tørvegravning fundet Brudstykker af gamle Skibe og et Skibsanker, hvoraf det fremgaar, at der har været Sejlads igennem Oldenor ind til Nordborg. Endnu i Slutningen af 18. Aarhundrede gik Vandet helt ind mod Slottets Mure, og gamle Folk fortæller, at Hertuginde, da Nordborg var fyrstelig Residens, fra Vinduet kunde kaste sin Fiskesnor i Vandet.

Dette fremgaar ogsaa af Tegningen af Slottet efter Ombygningen ved Hertug August.

(Chr. Knudsen, III. 118. 1857)

Slottets sidste fyrstelige Ejer

Hertug Frederik af Glyksborg (født 1701) døde d. 10. Novbr. 1766 paa Glyksborg. Hans Enke, Hertuginde Henriette Augusta, Datter af Greve Simon Heinrich Adolph af Lippe-Detmold, født 1725, købte 1767 en Del af Nordborg Slot. Den 17. Maj 1768 flyttede hun ind paa Slottet. Her døde hun den 5. August 1777 og blev bisat paa Glyksborg den 30. August. Hun var »en Fyrstinde, som med Mildhed og Velgørenhed vandt alle Hjerter,« skriver Gude i sin Topografi over Sundeved, 1778.

En Ildebrand i Nordborg 1680

Kirkebogen beretter: »Tirsdagen d. 14. September 1680 om Aftenen Kl. 10 optændtes en ynkelig og

skadelig Ildebrand her i Norborgs Kjøbing, som havde sin Oprindelse fra Amtmandens Bagehus, hvor de braadte Hør eller havde Hør i Ovn. Og opbrændte Capellaniet og 7 skønne Gavlhuse, med Stalde, Lader og to smukke Vaaninger« —

— Den nævnte Amtmand er Johan Franz v. Aichelberg. Det har altsaa været ved den Aichelbergske Gaard, hvor Ilden udbrød.

Nordborgs Brand 1792

Den 27. April om Aftenen Kl. 10 udbrød der Ild i Nordborg. Der herskede en stærk Storm og i Løbet af Natten blev »omkring 90 Vaaningshuse og mange Lader og Stalde ødelagt af Ilden.«

I denne Anledning har en »Digter« skrevet »En meget smuk nye Vise om den store Fare og Ildsnød, som fik Overhaand paa Alsøe i Nordborg Stad den 27. April 1792.« Den blev trykt i Haderslev samme Aar.¹⁾

Kongen forærede 3000 Rigsdaler til de brandlidte i Nordborg. — Skolen brændte ogsaa. For den indbetaltes 300 Rdlr. i Brandpenge.

Fra Nordborg Præstegaard

Da Pastor Thomsen i Sommeren 1821 kom til Nordborg, var Præstegaarden meget forfalden. Den trængte haardt til at fornyes, særlig Stuehuset. Han

¹⁾ Sml. J. Raben: »Nordborg igennem 800 Aars skiftende Historie«, Side 103 ff.

beslattede sig da til at nedbryde og genopbygge saa meget som muligt af Præstegaarden. Ved det aarlige Syn af Præstegaarden den 3. August blev denne af Synsmændene halvvejs kasseret. Han beslattede sig da til at bygge den mindre vidtløftigt, men at faa den bedre indrettet, hvortil Bønderne i Holm og Pøl ogsaa var villige.

Han indgav nu Tegning af det nye Vaaningshus og Ansøgning til Kongen og fik bevilget, at han maatte nedbryde det gamle og bygge et nyt tolv Fags Vaaningshus med gennemgaaende Kvist paa tre Fag; der maatte være fem Alen mellem Gulv og Loft.

Nu var det Pengene. Samtidig fik han bevilget at optage af Stiftelsens offentlige Midler et paa Præstekaldet hvilende Laan paa 400 Rigsdaler, der skulde tilbagebetales i tyve paa hinanden følgende Aar.

Han begyndte straks efter Pinse 1822 at bygge, og det blev aftalt, at Bønderne i Holm og Pøl skulde holde syv Tolvtedele af Huset, han selv fem Tolvtedele, og desuden skulde han holde og betale Kvisten.

Nu ansøger han saa om Laanet, Kongen har givet ham Lov til at optage, ved Rentekammeret, men faar Afslag, fordi der intet er disponibelt uden de faststaaende Midler. Derpaa ansøger han den 27. Juli 1822 det danske Kancelli om at faa Lov til at optage et Laan et andet Sted paa Als. Det gives der Lov til.

Dette Laan faar han ved Sottrup Kirke i Sundevad — 200 Rigsdaler i to paa hinanden følgende Aar imod Obligationer. Og tilføjer Pastor Thomsen: I 1843 er det alt afbetalt.

Samtidig fortæller han om Præstegaardens Have. »Ved Præstegaarden var der dengang tre Have, den egentlige store Have, Æble- eller Frugtha-

ven (begge med mange ældre og yngre Frugttræer) og Humlehaven, Østen for den store Lade, hinsides Gaden.«

1912 blev denne Præstegaard ødelagt ved Ildebrand.

Den ildevarslende Komet

Pastor Christian Brandt i Nordborg (1666-1692) skriver i Kirkebogen 1680:

»3. Advent. Lørdag Aften saas paa Himlen et langt hvidt Skin udi Sydvest (ligesom en Regnbue), hvad det skal betyde, er Gud bekendt. Gud omvende os og afvende os sin Vrede, eller den faderligen formilde for Christi Skyld.« —

Det lange hvide Skin var »Halen« af en Komet, der synes at have foruroliget den gamle Præst.

Om samme Komet skriver Kapellan Clemens Pedersen i Havnbjerg:

»Den 18. December 1680 lod sig se den store og forfærdelige Stjerne (som dog kun liden i sig selv) med det meget lange og store Ris.«

»Den 23. December 1680 lod sig her hos os først se den meget store Komet, stod i Sydvest og skjød sine lange Straaler i Nordøst.« —

I Almindelighed blev en Komet holdt for at være et slet Varsel. Det fremgaar ogsaa af Pastor Brandts Bemærkning. Man regnede med Krig og Ildsvaade og fandt ogsaa snart Løsningen. Den 22. Juni 1681 afbrændte Havnbjerg Præstegaard. »Klokken var et om Natten, saa de havde det haardt om Dagen,« skriver Clemens Pedersen.

Bøddelen fra Holm

En Bøddelknægt, Christen Hansen fra Holm, havde hængt sig i en Lade i Nordborg. Grunden dertil var, at Hertug Frederik vilde lade ham kaste i Taarnet. »Christen Bøddel« havde et langt Synderegister. Efter sin Død gik han igen, og han færdedes ofte om Natten mellem Nordborg og Holm, indtil det en Midnatstime lykkedes Præsten fra Nordborg at mane Genfærdet i Jorden.

— Dette Sagn har en dokumenteret Oprindelse. Den omtalte Nordborg Præst er Pastor Andreas Brandt (1621-1666). Han skriver selv i Kirkebogen:

»1641. 20. Trin. Blev begravet Bøddelen Christen Hansen i Holm, som af Vansindighed hængte sig selv i Niels Mortensens Lade og lagt uden Holmport. Gud bevare os fra saadan ond Hueskod for Christi Skyld.«

Holmport var Kirkegaardslaagen for Holmboerne.

En ung Brud

Dominicus Brandt blev født i Nordborg 1646 som en Søn af Sognepræsten der, Herr Anders Brandt. Han blev siden Præst i Rise paa Ærø, men førend han tiltraadte Embedet, blev han gift hjemme med en ung Pige paa 15 Aar ved Navn Sofie Elisabeth Glamann. Den unge Brud var kun et Barn i Alder og Sind. Bryllupsaftenen løb hun ned paa Gaden og spillede Bold med Drengene, medens hendes Mand Hr. Dominicus søgte allevegne efter hende hjemme i Præstegaarden, indtil han omsider fandt hende mellem Børnene.

Iøvrigt ligger maaske en ældre national Skik til Grund for dette Sagn, en Skik, som endnu bruges i Jylland, at Brudgommen efter Maaltidet maa hen at søge sin Brud op. Heraf har maaske Ordet Bryllup efter Brudeløb sit Navn.

(Chr. Knudsen)

10 Bøndergaarde med samme Areal

I Jordbogen for Pøl, 1770, læser man det ikke helt almindelige Tilfælde, at 10 Gaarde i Pøl ved Udstykningen fik tildelt nøjagtigt samme Areal af Jord. Gaardejerne

Peder Jørgens Kolmos
Peder Pedersen Kolmos
Peder Jensen
Jes Lauesen
Jes Jensen
Dominicus Christensen
Chresten Pedersen
Rasmus Hansen
Jes Pedersen
Andreas Ludwig

fik hver tildelt 40 Tønder 5 Skæpper 33 Kvadratter og 95 Kvadratfod. Fordelingen af god og daarlig Jord er sket saa ligelig, at der ikke har været Grund til Utilfredshed.

Kongebesøg paa Fægteborg

Under Kong Frederik VII.s Besøg i Sønderborg 1861 aflagde Kongen et Besøg hos Oberst Riegels

paa Fægteborg. Der var flere Damer og Herrer indbudt til Frokosten paa Fægteborg, blandt andre Dr. Carstens og Hustru. Grevinde Danner var ikke med.

Kong Frederik VII. og Riegels sagde Du til hinanden, naar de var alene, men i Selskab med andre kunde det ikke gaa an. Det hændte dog ved Bordet, at Riegels kom til at sige Du til Kongen — man paa-
staar at Drikkevarerne har været Skyld deri. Kongen maa dog have følt sig krænket, thi han kaldte paa en af sine Tjenere og bød denne, at sætte Riegels udenfor Døren.

Kongens Ordre blev fulgt, men dette lidt pinlige Optrin blev ikke et Skaar i Venskabet mellem Oberst Riegels og Kong Frederik VII.

(Meddelt af Frk. Johanne Carstens, 1943)

Gamle Folk

Interessant Udskrift af Dødsregistret for Nordborg Sogn

Selv om mange maaske vil paastaa, at Folk nu-tildags i Almindelighed bliver ældre end i gamle Dage paa Grund af bedre hygiejniske og sanitære Forhold, er det slet ikke rigtigt. Tværtimod — hvis man gennemgaar f. Eks. Dødsregistret i Nordborg Sogn i den korte Tid som fra 1626—1678, vil man lægge Mærke til, at mange den Gang blev over hundrede Aar, og det hører jo til Sjældenhederne nu om Stunder. I Dødsregistret staar:

1626. D. Sexages. Mandag begravet Christen Plade i Holm, 100 Aar gammel. — 1627. 2. Paaskedag. Torsdag begravet Peter Knudsen, Kohyrde paa Nordborg, 100 Aar gammel. — 1628. 7. Søndag efter Trinitatis. Torsdag begravet Anne Jørgens i Pøll, 107

Aar gammel. — 1630. 1. Søndag efter Paaske. Løverdag var jeg til Begravelse i Oksbøl efter Hr. Mads, som var over 100 Aar gammel. — 1631. Trin. Søndag. Mandag begravet Jørgen Mortensens Moder i Holm, 103 Aar gammel. — 1645. 3. Januar. Fredag begravet Else-Evers i Holm, 101 Aar gammel. Tekst. Ps. 42. — 1646. 1. Søndag i Faste. Onsdag begravet Peter Thordsens Hustru i Holm, 99 Aar gammel. — 1647. 4. Søndag i Faste. Begravet Mads Møller i Pøl, 99 Aar gammel. — 1652. 1. Trin. Mandag begravet Lars Ørrebo i Pøl, 101½ Aar gammel. — 1653. 1. Adv. Mandag begravet en gammel Kvinde, Lene, 100 Aar gammel. — 1663. 2. Juledag begravet Hans Kallelesen i Kjøbing, en god, gammel Danemand, 106 Aar gammel. — 1678. Torsdag begravet Jes Fisker, 100 Aar gammel.

Mild Vinter

Vinteren 1881—82 var ualmindelig mild. Derom skriver Pastor Wernich i Nordborg Præstekaldsbog:

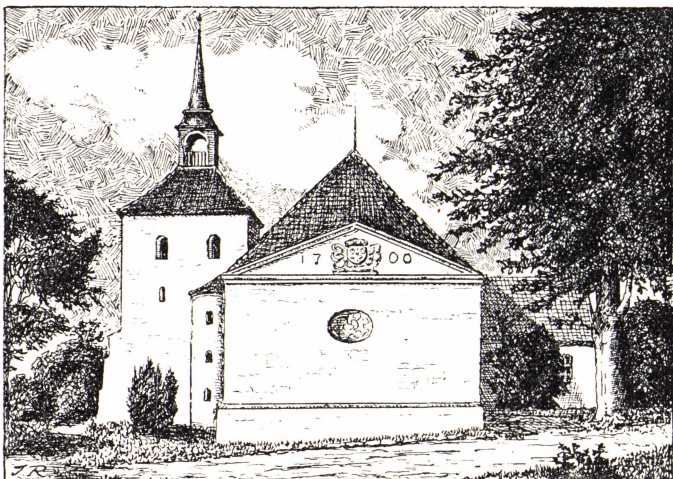
»Vinteren 1881—82 var meget mild. Allerede i Januar Maaned fandtes enkelte blomstrende Violer paa Kirkegaarden. Mod Slutningen af Marts var mange Buske i Haven grønne og Hyacinterne og Færskentræerne stod i Blomst. En Tid lang i Foraaet var det raat Vejr, men derpaa fik vi en meget smuk Sommer og ligeledes et dejligt Efteraar. Det var et overordentlig frugtbart Aar i 1882. De gamle Landmænd kan ikke huske et lignende mildt Aar, i hvilket de altid fik Regn og Varme efter Ønske.«

En Nordborger som Polarfarer

I Museet paa Sønderborg Slot gemmes et Minde om den amerikanske Jeannette-Ekspedition, der, ledet af Kaptajn G. W. de Long, i 1879 med Polarskibet »Jeannette« foretog et Fremstød mod Nordpolen. I denne Ekspedition deltog en ung Mand fra Nordborg, Heinrich Hansen Kaack, født i Nordborg den 6. August 1855. Han var den Gang i Amerika og lod sig hverve til Ekspeditionen i New York.

»Jeannette« gik gennem Beringsstrædet ind i Polarhavet, hvor Skibet frøs fast i Isen og drev om, indtil det sank i Juni 1881. Med Baade og Slæde gik Mandskabet til de sibiriske Øer og søgte senere til Sibiriens Kyst. En af Baadene forsvandt fuldstændig, og to naaede ind til Kysten. Kaptajn de Long og flere af hans Folk døde af Sult ved Lenas Munding, og mellem disse var Heinrich Kaack. — Flere Ting fra »Jeannette« drev i 1884 i Land ved Julianehaab i Vestgrønland. — F. Nansen udnyttede dette Vink om Polarhavets Strømforhold ved sin Drift med »Fram«.

Ekspeditionen sendte et Billede af Kaack med en Jeannette-Medaille, der bærer Kaacks Navn, og et Billede af Polarskibet til hans Forældre i Nordborg, og det er disse Ting, der nu er blevet overladt Museet.

Nordborg Kirke

Soldatergravene paa Nordborg Kirkegaard

Baade i Treaarskrigen og i 1864 var der indrettet Lazaretter i Nordborg. 1848—50 var Lazarettet i Præstegaarden, hvor mange døde.

Paa Kirkegaarden staar en sleben Granitsten med Indskrift:

Denn Sten satte det
Danske Folk
over
21 trofaste Sønner
som døde for Fædrelandet
i Aarene 1848—50.

Af disse døde de 19 Soldater paa Nordborg Lazaret, medens én Soldat blev dræbt ved Lynild, en anden ved Vaadeskud.

1848.

1. Underjæger Christian Larsen, Rødovre, dræbt den 11. December ved et Vaadeskud, da han stod paa Vagt ved Stranden. Begravet 10. December.

1849.

2. Jens Madsen, Grevinge, Menig Nr. 71 ved 8. Bataillons 1. Komp., † 13. Marts.
3. Christian Petersen, Loitved, Trainkonstabel ved Batteriet Baggesen, † 5. Januar.
4. Jeppe Larsen, Stermosehus (Odense) Menig Nr. 22 ved 3. Jægerkorps, 2. Komp., † 28. Marts.
5. Hans Jacobsen, Herlufllille, Sorø Amt, Menig Nr. 14 ved 3. Batl., 1. Komp., † 12. April.
6. Knud Petersen, Skjellerup ved Nyborg, Underjæger Nr. 89 ved 3. Jægerkorps, 2. Komp., † 19. April.
7. Peter Christensen, Ejby, Menig Nr. 194 ved 1. Batl., 1. Komp., † 22. April.
8. Lars Jacobsen, Skovvange, Hjørring Amt, Ambulancesoldat Nr. 33 ved 1. Inf. Brigades Ambulancekorps, † 25. April.
9. Mikkel Jensen, Bredahl, Menig Nr. 198 ved 1. Forstærkn. Jægerkorps, 2. Komp., † 21. Maj.
10. Gyde Hansen Worck, Hjarup ved Kolding, Menig Nr. 106 ved 13. Batl., 1. Komp., † 22. Juni.
11. Rasmus Hansen, Hostrup (N. Slesvig) Menig Nr. 157 ved 13. Batl., 1. Komp., † 22. Juni.
12. Mads Andersen, Stensgaardsmark, Vejle Amt,

Menig Nr. 99 ved 13. Batl., 3. Komp. Han blev dræbt af en Lynstraale da han gik hjem til sit Kvarter i Holm fra Militærarbejde paa Steghoved. Begravet 20. Juli.

13. Rasmus Fr. Jørgensen, Næs, Odense Amt, Menig Nr. 141 ved 13. Batl., 3. Komp., † 16. Aug.
14. Lars Hansen, Faurskov, Odense Amt, Menig Nr. 274 ved 3. Res. Jægerkorps, 2. Komp., † 3. September.
15. Hans Chr. Jørgensen, København, Menig Nr. 252 ved 12. Batl., 1. Komp., † 19. September.

1850.

16. Jørgen Larsen, Vidskende, Holbæk Amt, Trainkonstabel ved Batteriet Dinesen, begravet 18. Februar.
17. Jens Petersen, Veddeløv, Roskilde Amt, Menig Nr. 83 ved 12. Batl., 1. Komp., begravet 19. April.
18. Jens Petersen, Voldby, Randers Amt, Menig Nr. 305 ved 12. Batl., 1. Komp., begravet 19. April.
19. Hans Chr. Sørensen, Bjerløv, Vejle Amt, Menig Nr. 205 ved 12. Batl., 1. Komp., begravet 27. April.
20. Rasmus Eriksen, Illerup, Kalundborg Amt, Menig Nr. 241 ved 12. Batl., 1. Komp., begravet 22. Maj.
21. Christen Lassen, Ambulancesoldat ved 12. Batl., 1. Komp., begravet 4. Februar.

1864.

Høj Granitstøtte med Marmorplade:

Minde om
45 danske Krigere
som ofrede Livet
for Fædrelandet
1864.

Disse Soldater døde paa Nordborg Lazaret. De blev jordet paa den gamle Kirkegaard, tæt ind mod Kirkens Nordside. Gravene er udjævnede og Mindestenen er senere flyttet over paa den nye Kirkegaard.

Her hviler følgende:

1. Rasmus Andersen, Isterød, Frederiksberg Amt, Menig Nr. 416 ved 2. Regt., 3. Komp., begravet 12. Marts (Mæslinger).
2. Søren Sørensen, Vissing, Randers Amt, Menig Nr. 258 ved 22. Regt., 5. Komp., begravet 16. Marts. (Sygdom).
3. Jens Jørgen Mikkelsen, Siringsmark, Skanderborg Amt, Menig Nr. 132 ved 22. Regt., 7. Komp., begravet 29. Marts. (Gastr. Feber).
4. Peter Paulsen, Utterslev Mark, Menig Nr. 149 ved 1. Regt., 5. Komp., begravet 5. April, † 1. April af gastrisk Feber.
5. Rasmus Andersen, København, Menig Nr. 231 ved 12. Regt., 8. Komp., begravet 5. April, † 31. Marts af gastrisk Feber.
6. Jacob Christensen, Odense, Menig Nr. 106 ved 16. Regt., 6. Komp., begravet 9. April, † 4. April af gastrisk Feber.
7. Niels Nielsen, Vidskende, Menig Nr. 207 ved 15. Regt., 7. Komp., † 12. April, begravet 19. April. (Tyfus).

8. Jens Petersen, Lund, Skanderborg Amt, Menig Nr. 401 ved 6. Regt., 2. Komp., † 14. April af gastrisk Feber, begravet 19. April.
9. Jeppe Nielsen, Starup, Ribe Amt, Menig Nr. 323 ved 8. Regt., 4. Komp., † 15. April af gastrisk Feber, begravet 19. April.
10. Peter Christensen, Vejlø, Menig Nr. 450 ved 5. Regt., 4. Komp., † 15. April af Tyfus, begravet 19. April.
11. Cortz, Ægtkusk fra Garding, begravet 19. April, † 15. April af gastrisk Feber.
12. Christen Hansen, Gjesinge, Svendborg Amt, Menig Nr. 315 ved 5. Regt., 5. Komp., † 17. April af gastrisk Feber, begravet 19. April.
13. Niels Rasmussen, Trainkusk Nr. 140 ved 22. Regt., 3. Komp., † 23. April af gastrisk Feber, begravet 26. April.
14. Jens Mogensen, Gislinge, Holbæk Amt, Menig Nr. 239 ved 15. Regt., 3. Komp., † 24. April af Tyfus, begravet 26. April.
15. Jens Christensen, Nørreøxe, Menig Nr. 127 ved 22. Regt., 2. Komp., † 30. April af Tyfus, begravet 6. Maj.
16. Niels Chr. Christensen, Blæshøj v. Holstebro, Menig Nr. 531 ved 6. Regt., 4. Komp., begravet 6. Maj.
17. Jens Jensen, Horsens, Menig Nr. 487 ved 8. Regt., 5. Komp., † 5. Maj af Tyfus, begravet 12. Maj.
18. Jacob Larsen, Bjerregaard, Randers Amt, Menig Nr. 279 ved 12. Regt., 7. Komp., † 5. Maj af Tyfus, begravet 12. Maj.
19. Peter Petersen, København, Menig Nr. 237 ved

12. Regt., 3. Komp., † 6. Maj af Tyfus, begravet 12. Maj.
20. Jacob Detlefsen, Nørreomme, Ringkøbing Amt, Ambulancesoldat Nr. 269 ved 1. Division, † 6. Maj af Svindsot, begravet 12. Maj.
21. Peter Hansen, Udby, Vordingborg, Menig Nr. 370 ved 3. Regt., 2. Komp., † 7. Maj af Tyfus, begravet 12. Maj.
22. Christian Petersen Mose, Stampthøj, Thisted Amt, Menig Nr. 139 ved 8. Regt., 3. Komp., † 9. Maj af Tyfus, begravet 12. Maj.
23. Jens Andersen, Fæbjerg, Ringkøbing Amt, Menig Nr. 278 ved 12. Regt., 1. Komp., † 14. Maj af gastrisk Feber, begr. 19. Maj.
24. Morten Sørensen, Bjerreminde, Viborg, Menig Nr. 550 ved 11. Regt., 6. Komp., begravet 19. Maj.
25. Albrecht Sørensen, Taarnby, Menig Nr. 267 ved 12. Regt., 7. Komp., † 20. Maj af gastrisk Feber, begravet 27. Maj.
26. Thomas Bruhn, Rylskov, Angel, Menig Nr. 132 ved 12. Regt., 5. Komp., † 22. Maj af Tyfus, begravet 27. Maj.
27. Peter Bentzen, St. Jørgensbjerg, Roskilde, Menig Nr. 402 ved 10. Regt., 4. Komp., † 26. Maj af Tyfus, begravet 2. Juni.
28. Mathias Autzen, St. Vi Sogn, Angel, Menig Nr. 159 ved 12. Regt., 7. Komp., † 28. Maj af Tyfus, begravet 2. Juni.
29. Andreas Hansen, Bov, Underkorporal Nr. 73 ved 12. Regt., 5. Komp., † 28. Maj af Tyfus, begravet 2. Juni.
30. Morten Jensen, Laagemark, Vejle Amt, Menig

- Nr. 274 ved 6. Regt., 5. Komp., † 29. Maj af Tyfus, begravet 2. Juni.
31. Hans Hansen, Skallerup, Præstø Amt, Menig Nr. 159 ved 4. Regt., 1. Komp., † 30. Maj af Tyfus, begravet 2. Juni.
 32. Niels Hvilsom, Bjergby Sogn, Randers Amt, Menig Nr. 315 ved 12. Regt., 7. Komp., † 31. Maj af Tyfus, begravet 2. Juni.
 33. Christen Madsen Henriksen, Tranderup paa Ærø, Menig Nr. 450 ved 20. Regt., 5. Komp., † 6. Juni af Tyfus, begravet 11. Juni.
 34. Jacob Christian Petersen, Beversø, Flensborg Amt, Menig Nr. 162 ved 12. Regt., 5. Komp., † 5. Juni af Tyfus, begravet 11. Juni.
 35. Peter Christian Petersen, Ravnkærskov (Angel) Menig Nr. 173 ved 12. Regt., 3. Komp., † 8. Juni af Tyfus, begravet 11. Juni.
 36. Carl Nicolaisen, Sygepasser Nr. 292 ved Nordborg Lazaret, † 10. Juni af Tyfus, begravet 16. Juni. Nicolaisen var fra Rønnebjerg, Hjørring Amt.
 37. Friedrich Chr. R. Thomsen, Buchhagen, Angel, Menig Nr. 157 ved 12. Regt., 3. Komp., † 13. Juni af Tyfus, begravet 16. Juni.
 38. Lauritz Christensen, Stobberup, Vejle Amt, Menig Nr. 431 ved 6. Regt., 1. Komp., † 19. Juni af Tyfus, begravet 22. Juni.
 39. Lars Sørensen, Haraldsted, Menig Nr. 573 ved 4. Regt., 7. Komp., † 22. Juni af Tyfus, begravet 27. Juni.
 40. Rasmus Jensen, Skjørring, Aarhus Amt, Menig Nr. 277 ved 12. Regt., 3. Komp., † 22. Juni af Tyfus, begravet 27. Juni.

41. Niels Chr. Nielsen, Stenum, Hjørring Amt, Menig Nr. 588 ved 10. Regt., 8. Komp., † 24. Juni af Tyfus, begravet 27. Juni.
42. Anders Andersen, Ollerup, Fyn, Menig Nr. 450 ved 6. Regt., 6. Komp., † 25. Juni af Tyfus, begravet 27. Juni.
43. Niels Pedersen, Faxe Sogn, Menig Nr. 354 ved 18. Regt., 7. Komp., † 27. Juni af Tyfus, begravet 30. Juni.
44. Christen Nielsen Sørensen, Menig Nr. 417 ved 4. Regt., 6. Komp., † 29. Juni af Tyfus, begravet 3. Juli. (Hans Hjemsted er ikke anført.)
45. Petersen fra Sjælland, Menig ved 6. Regt., 6. Komp., begravet 6. Juli. (nærmere Angivelser mangler.)

Inden for Monumentets Indhegning er sat en særlig Mindesten for Anders Andersen (Nr. 42). Det er en Sandsten med Marmorplade og Marmorkors.

Indskrift:

Anders Andersen
6. Reg. 6. Comp.
født i Ollerup ved Svendborg
30. Marts 1839
død i Nordborg 25. Juni 1864.

Korte Udpluk af de vigtigste Begivenheder i Nordborgs Historie

Omkr. 1150 skal Nordborg Slot være bygget af
Svend Grate. Han blev dræbt 1157.

- 1192—97 sad Biskop Valdemar af Slesvig som Fange paa Nordborg.
- 1261 blev den 12-aarige Erik Glipping og Biskop Nicolaus af Slesvig indsat i Nordborgs Fængsel.
- 1313 nævnes Nordborg første Gang som By.
- 1358 faldt Nordborg efter tre Dages Belejring i Valdemar Atterdags Hænder, hans Lensmand paa Slottet, Henning Meinstorp, gav det ved Kongens Død paa forræderisk Vis i de hollandske Grevers Magt.
- 1410 blev Slottet belejret og indtaget af Erik af Pommern. Det var da af Hertuginde Elisabeth pantsat til Claus v. Thiemen, der med sin lille Besætning paa 25 Mand ikke kunde holde Slottet.
- 1411 blev Nordborg ved Forliget i Kolding af Dronning Margrethe givet tilbage til Hertuginde.
- 1469 pantsatte Christian I. Nordborg sammen med Sønderborg til sin Dronning Dorothea for 8000 Rhinske Gylden.
- 1479 pantsatte Dronning Dorothea Nordborg Slot og Len til Godske Rantzau for 600 Mark, han beholdt Lenet til 1490.
- 1514 forskrev Christian II. Lenet til Enkesæde for Dronning Elisabeth.
- 1517 fik Nordborg sin egen Amtmand, Henneke Ahlefeldt. Indtil 1517 blev Nordborg og Sønderborg Amter forvaltet af en fælles Amtmand.
- 1524 var Godske Ahlefeldt, efter ham hans Søn, Johan Ahlefeldt, Amtmand i Nordborg.

- 1542—49 Amtmand Hironimus Rantzau.
- 1544 Ved Arvedelingen mellem Christian II og hans Brødre blev Nordborg ved den kongelige Del.
- 1549—60 Amtmand Bartram Ahlefeldt.
- 1559 ved Christian III. Død, var Nordborg (ligesom Sønderborg) en Del af Dronning Dorotheas Livgeding.
- 1560 kom Nordborg og Sønderborg Amter atter under fælles Forvaltning. Amtmand var Thomas Sture til Gammelgaard og Helvedgaard.
- 1564 Ved Delingen mellem Frederik II. og hans Brødre kom Nordborg til den Sønderborgske Del, som tilfaldt Hertug Hans d. Y. Han tog dog først Slottet i Besiddelse efter Moderens, Dronning Dorotheas, Død.
- 1571 den 7. Oktober døde Dronning Dorothea paa Sønderborg.
- 1576 var Petrus Conradus Hofpræst paa Nordborg.
- 1584 erhvervede Hertug Hans d. Y. Helvedgaard, som han omdannede til Lystslot, der fik Navnet Østerholm, det blev senere Enkesæde for den nordborgske Hertugfamilie.
- 1588 nedbrændte Nordborg Præstegaard.
- 1590 gav Hertug Hans 100 Dlr. til en ny Kirkeklokke, der blev ophængt 1596.
- 1592 blev Klokketaarnet (Klokkestabel af Træ) ombygget.
- 1622 den 9. Oktober, døde Hertug Hans. Hans Søn, Hertug Johan Adolf, arvede Nordborg.
- 1624 den 21. Febr. døde Hertug Johan Adolf af Blodstyrtning, han blev den 5. Maj bisat i Gravkapellet paa Sønderborg. Johan Adolf

- var ugift. Hans Broder Hertug Frederik, overtog Nordborg. Hertug Frederik var født den 26. Novbr. 1581 paa Sønderborg.
- 1627 den 2. August blev Hertug Frederik formælet med Fyrstinde Juliane, Datter af Hertug Franz II. af Sachsen-Lauenborg. Brylluppet blev fejret paa Nordborg.
- 1629 den 30. Septbr. fødtes Hertug Johan Bugislaw paa Nordborg.
- 1626 fik Kirken sin nuværende Prædikestol, et Arbejde af Flensborg Mesteren Henrik Ringek.
- 1630 den 1. Decbr. døde Hertuginde Juliane i Barselseng, uden at blive forløst.
- 1631 den 9. Febr. blev Hertuginde Julianes Lig ført fra Nordborg Slotskirke til Gravkapellet i Egen, som Hertug Frederik havde ladet bygge 1628.
- 1632 Søndagen Sexagesima blev Hertug Frederik viet til sin 2. Hustru, Fyrstinde Eleonora af Anhalt.
- 1643 den 1. Oktober, nedbrændte Præstegaarden, den blev genopbygget 1644.
- 1655 anskaffedes Kirkens nuværende Alter.
- 1657 i September blev Als, og dermed Nordborg besat af Svenskerne.
- 1658 blev Nordborg indtaget af de med Danmark allierede brandenborgske og polske Tropper, der hærgede Byen og Eggen.
- 1658 den 22. Juli, døde Hertug Frederik paa Slotet. Han blev bisat i Kapellet i Egen Kirke. Sønnen Hertug Johan Bugislaw overtog Nordborg.

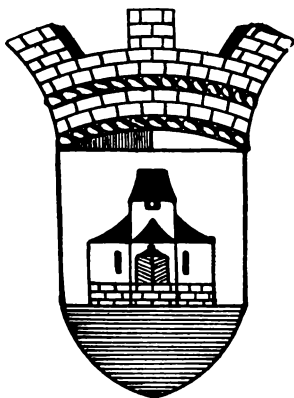
- 1659 indtog Svenskerne atter Nordborg og holdt Dele af Als besat indtil Fredslutningen 1660. 2. Advent blev i Nordborg Kirke holdt Takkegudstjeneste, efter at de fremmede Krigsfolk havde forladt Byen.
- 1665 den 14. Marts nedbrændte Nordborg Slot til Grunden. Kun Forværket blev staaende. Hertug Johan Bugislaw havde ikke Raad til at genopbygge Slottet. Ruinerne blev liggende. Han var kommet i en saa bundløs Gæld, at Kongen maatte fratage ham Lenet.
- 1669 overgik Nordborg Slot og Len til den danske Krone. Hertugen levede derefter som Privatmand i Nordborg.
- 1676 overtog Hertug August af Pløn, født 1635, Nordborg. Den 7. Juli samme Aar aflagde Præsterne i Nørherred Troskabsed til Hertug August.
4. Novbr. ankom Hertugen første Gang til Nordborg.
- 1678 begyndte Slottets Genopbygning efter Branden. Hertug August indsætter Joachim Franz von Aichelberg som Hofmester og Amtmand og forærer ham en Gaard i Nordborg, den saakaldte »Aichelbergske Gaard«.
- 1679 den 17. Decbr. døde Hertug Johan Bugislaw. Den 29. Decbr. blev han bisat i Egen Kirke.
- 1680 den 6. Maj ankom Hertug August's Gemalinde »med de fyrstlige Børn og den ganske Hofstat« og tog Bolig paa Slottet.
Den 14. September hærgedes Nordborg af en Ildebrand. Kapellaniet og 7 Huse med Stalde og Lader brændte.

- Den 2. Novbr. døde Hertug Frederiks Enke, Hertuginde Eleonore, paa sit Enkesæde Østerholm. 3. Advent blev Liget bisat i Egen Kirke.
- 1687 begyndte Hertug August med Opførelsen af det nye Gravkapel ved Nordborg Kirke. Kirkens Nordfløj blev ombygget 1686/87.
- 1691 fik Kirken et nyt Orgel.
- 1692 den 13. Decbr. dør Amtmand von Aichelberg paa sit Gods i Nordborg, han bisættes i Notmark Kirke.
- 1699 den 17. September døde Hertug August. Hans Lig blev bisat i Slotskirken, da det nye Kapel ved Nordborg Kirke ikke var færdig. Hans Søn, Hertug Joachim Frederik, født 9. Maj 1668, overtager Nordborg.
- 1700 Kapellet ved Nordborg Kirke indviet, Hertug August's Kiste føres fra Slottet til Kapellet. Kirkens Kor ombygges med en 8-ribbet Hvælving.
- 1704 den 26. Novbr. fejrer Hertug Joachim Frederik Bryllup paa Slottet med Magdalene Juliane, Grevinde af Birkenfeld-Gelnhausen. Hun døde i Plön 1720.
- 1705 forærer Hertuginde Magdalene Juliane de to Sølv Lysestager til Alteret i Nordborg Kirke.
- 1706 den 23. Maj døde Hertug Christian Carl, en Søn af Hertug August af Nordborg i Sønderborg. Han havde maattet give Afkald paa sine fyrstlige Rettigheder paa Grund af sit Giftemaal med Dorothea Christine, en Datter af Amtmand v. Aichelberg. Den 26. Maj blev Liget bisat i Kapellet i Nordborg.

- Den sidste Hertug af Plön døde 1706. Hertug Joachim Frederik var den nærmeste Arving, han forlod Nordborg og boede i Plön. Han døde 1722, Christian Carls og Dorothea Christine von Aichelberg's Søn, Frederik Carl, gjorde Fordring paa Arven.
- 1722 Frederik Carl bliver anerkendt som Hertug og Arving til Nordborg, hvor han tog Bolig den 27. Marts.
- 1723 den 20. Januar dør Hertuginde Elisabeth Charlotte, Hertug August's Enke paa Østerholm og bisættes den 6. April i Kapellet i Nordborg.
Hertug Frederik Carl hyldes som Hertug af Nordborg.
- 1729 arvede Frederik Carl de Plönske Besiddelser, hvorimod han gav Afkald paa Nordborg, til Fordel for den danske Krone. Den 1. November rejste Hertugen til Plön og Nordborg blev kongelig.
- 1730 den 4. Januar var Amtmand v. Platen paa Nordborg og lod alle Undersaattere fra det hidtidige Fyrstedømme hylde Kongen.
2. Juli kom Amtmand v. Scheel til Nordborg (1730—1747) og tog Bolig paa Slottet.
Fra 1. Paaskedag blev der i de fem Kirker i Nørherred holdt Gudstjeneste efter dansk Ritual.
- 1731 blev den forfaldne Vindebro foran Slottet sat i Stand.
- 1734 anlagde Amtmand v. Scheel Lindealléen i Slotshaven.
- 1748 lod Amtmand Greve Danneskjold-Samsøe

- (1747—49) Vindebroen nedlægge og Dæmningen over til Slottet opføre.
- 1749—77 var Kammerherre Teufel v. Pirkensee Amtmand i Nordborg.
- 1766 solgte Kronen Slottet til Privateje. Dele af Slottet blev nedbrudt.
- 1772 blev Forværket parcelleret.
- 1775 nedlagdes det af Hertug August byggede Jagthus Augustenhof.
- 1778—83 var Niels de Hoffmann Amtmand i Nordborg.
- 1784—90 Amtmand Baron v. Pechlin.
- 1790—1803 Amtmand Kammerherre v. Døring.
- 1791 antændtes det gamle Træklokketaarn paa Kirkegaarden ved Lynild og brændte. Det blev ikke bygget op igen.
- 1792 den 27. April udbrød der Ild i Nordborg. Omtrænt 90 Vaaningshuse og mange Lader og Stalde ødelagdes af Ilden.
- 1803—05 Landraad v. Ahlefeldt.
- 1805—19 Amtmand Kammerherre v. Linstow.
- 1813 flyttes de hertugelige Kister fra Kapellet ved Egen Kirke til Gravkapellet i Nordborg.
- 1819—30 Amtmand Kammerherre v. Krogh.
- 1830—36 Amtmand Kammerherre Greve Rantzau.
- 1836—43 Amtmand Kammerherre v. Steemann.
- 1843—46 Amtmand Baron Carl v. Plessen.
- 1847—50 Amtmand Kammerjunker Vilhelm Johansen.
- 1848—50 var der Lazaret i Nordborg, hvor mange danske Soldater døde. 21 Mand hviler paa Nordborg Kirkegaard.
- 1850 blev Nordborg Amt lagt sammen med Sønder-

- borg under Amtmand Kammerherre Heltens Forvaltning.
- 1864 under Krigen var der indrettet et Lazaret i Nordborg, hvor der døde 45 danske Soldater, der alle hviler paa Nordborg Kirkegaard.
- 1873 fik Kirken et nyt Orgel, der blev indviet den 7. December.
- 1909 erhvervedes Slotsgrunden af Nordborg By, der paa Resterne af det gamle Slot lod opføre et nyt stateligt Slot, der blev udlejet til den tyske Højskoleforening.
- 1911 1. Maj aabnedes den tyske Folkehøjskole, der opgav Virksomheden ved Afslutningen af den første Verdenskrig.
- 1920 averterede Nordborg Byraad Slottet til Salg.
- 1921 købte Grosserer Johan Hansen Slottet med dertil hørende Jord for 180 000 Kr. Ved Gavebrev af 15. December samme Aar oprettede Grosserer Hansen »Stiftelsen Nordborg Slot« som dansk Efterskole.
- 1925 fik Nordborg sit Byvaaben stadfæstet.

Sagn — Overtro

Hellesø

Der ligger en Vogn af reneste Guld
paa Hellesø's dybeste Bund,
den kaster et lyst og gyldent Skær
henover Vandet hver Midnatsstund.

Fra Søens Dyb man hører en Lyd,
som var det en gylden Klokkes Klang,
den kommer fra Vognen, den toner saa ren,
dens Genlyd gaar over Hellesø's Vang.

Guldvognen, den hviler fra Hedenold
dybt skjult, ej nogen tilfals, —
saalænge den ligger i Fred og Ro
vil Nerthus velsigne vort Als.

Men den, som vil hæve den Guddoms Skat,
vil finde den sikreste Død,
og Vandet vil lukke sig over ham
i Nerthus hellige Sø.

Omtrent 2 Kilometer vest for Byen Holm ligger den tidligere Skovsø Hellesø. Skoven er forlængst forsvunden og Søen er nu næsten udslettet og opdyrket.

Søen laa før dybt gemt i Holmskov. Skoven og Søen var helliget Gudinden Nerthus. Til denne hellige Sø knytttes mange Sagn.

»Naar Vaaren er kommen, kører Gudinden Nerthus, den mest yndede Gudinde, igennem vor Ø. Hun kører paa en Vogn af det reneste Guld, den

trækkes af hvide Okser. En larmende Jubel omgiver Gudinden, ingen er som hun elsket af Folket. Men Glæden er kun kort, Vognen vender snart tilbage til den hellige Sø i Skoven. Der renses Vognen, for at Jordens Støv ikke maa blive siddende paa den. To Slaver i Klæder, hvide som Sne, foretager Renselsen. Saa sænkes Vognen ned i Søens Dyb, hvor den maa ligge til den næste Vaar, Slaverne bliver ligeledes sænket ned i Søen, fordi ingen skulde forraade det Sted, hvor Helligdommen gemmes.«

NERTHUS

(Efter Maleri af Alfr. V. Jensen i Odd Fellow Logen i Sønderborg)

Omtrent saaledes beretter Tacitus om Anglerne i sin »Germania«, Kap. 40, og med den af Tacitus nævnte »Ø i Oceanet« kan kun Als være ment. Sagnet lever endnu i Folkemunden i Omegnen ved Hellesø. Der fortælles endnu, at en Guldvogn ligger paa Søens Bund og at man om Natten ved Midsommertid kan høre en vidunderlig Guldklang stige op fra Søens Dyb. —

Gudinden har sat en hellig Kraft i Hellesøs Vand.

Syge og Svage kom fra Nær og Fjern og fandt Lægedom ved at bade i Søens Vand. Folk slog Bo i Nærheden af Søen og der opstod snart en stor Landsby, som allerede for Tusinde Aar siden var den største paa Als. Det er Byen Holm.

En anden Tradition fortæller om Byen Holms Oprindelse:

En hellig Kilde, hvis Vand havde en helbredende Kraft, fandtes ved Thinghøj ved Holm. Allerede for Aartusinder var denne Kilde bekendt. De Syge kom i større Skarer, ved at drikke af det hellige Vand og vaske de syge Lemmer i Vandet, fandt enhver Helbredelse. — Disse Folk blev boende i Nærheden af »Helligkilde« og snart var Stedet bleven til en blomstrende Landsby, som fik Navnet Holm.

I Schrøders Topografi, 1837 skrives: »Paa Holm Mark ved Nordborg ligger to Bakker ved Navn »Tinghøj«, hvor der før har været Tingsted. I Nærheden udspringer i en Dybde af omtrent to Fod en stærkt fremsprudende Kilde. Dens Vand damper i den stærkeste Vinter, fryser ikke, og Isstykker, som kastes deri, opløses hurtigt.

Hopsø

Nær ved Nordpynten af Als er der en Sø, som kaldes Hopsø. At den fik det Navn, gik saadan til:

En Gang for mange Tider siden kom der en Mængde Kæmper syd fra og landede der i Nærheden. De lejrede sig i Skoven paa et Sted, hvor der var mange smaa Holme. Her morede de sig med at springe omkring fra Holm til Holm ved Hjælp af lange Stok-

ke, som de havde i Hænderne, og de holdt Gilde og stor Lystighed, saa det hørtes vidt om. Da Alsingerne fik det at vide, listede de sig igennem Skoven og gav Agt paa de Fremmedes Leg. Da de frygtede, at disse Gæster skulde blive farlige, holdt de Raad om hvad der kunde gøres. Men de Fremmede syntes kun at være komne for at lege og holde Gilde; og derfor lod man sig efter en gammel Mands Raad foreløbig nøje med at se til; dog var man rede til at forsvare Øen. Da Kæmperne var færdige med at spise, gav de sig igen til at lege og holdt Jagt paa hverandre, idet de med deres Stokke sprang omkring paa Holmene og stødte til hverandre, saa de svageste faldt i Vandet, mens de øvrige slog en skraldende Latter op. Om Aftenen rejste de Telte i Skoven, og spiste Levningerne af Middagsmaden. Saa pakkede de alting sammen og forlod Øen i største Ro. Da man næste Dag eftersaa Stedet, fandt man kun noget Bjørneskind og ituslagne Ben, som Marven var pilet ud af. — Efter den Tid brød engang Havet ind og gjorde Stedet til en Sø, som endnu kaldes Hopsø.

Mjelsstop

Et Sted i Nærheden af Nordborg kaldes »Mjelsstop«. Melsboerne var urolige Hoveder og Nordborgerne vilde ikke have dem ind i Byen, naar de kom og vilde sælge deres Varer. De maatte kun komme til det bestemte Sted uden for Byen og der maatte Melsingerne »stoppe op«.

Oksevejen

Fra Hardeshøj og Mels førte den gamle Landevej — Oksevejen — over Stegvig og Farresdam til Holm. Der var store Dæmninger over begge Havbugte, men den store Stormflod i 1638 rev Dæmningerne bort og siden den Tid har denne ældste Forbindelse mellem de to Byer været afbrudt.

Et Ligfund i Holm

»En Del Aar før 1840 fandt man tæt S. Ø. for Byen Holm ved Mærgelgravning, omtrent 1½ Alen under Jorden et fuldkomment Menneskeskelet i liggende Stilling. Stedet synes ikke at kunne høre til Oldtidens Gravsteder, thi der var ingen Høj, som kunde synes at være opkastet af Menneskehænder. Det er ogsaa sjældent, at et i hin Tid begravet Lig ligger Overfladen saa nær, desuden var Liget ikke omgivet af nogen Stenkiste, ikke engang af nogle enkelt ordnede Sten. Liget var derimod let omgivet af et Jordlag, der tydelig syntes sammenskyttet af Havet, da det for største Delen bestod af smaa Sten og Muslingeskaller, som lagvis afvekslede med det blotte Sand, en Jordart, som endnu ofte findes paa Byens sydlige Marker, især paa de højeste Punkter, Almuen mente, at det kunde hidrøre fra Syndflodens Dage. Jordlaget hvori det laa, har sikret det vel for fuldkommen Forvitrelse, thi alle de faste Dele fandtes i næsten ubeskadiget Tilstand. Det havde sine 32 Tænder og ethvert Led paa Fingrene kunde tydelig skjelnes. De store Ben var næsten ikke til at slaa i Stykker. Da Jordlejet laa aldeles uforstyrret, kan

det ikke godt være fra nyere Tid. Skade at ingen Oldkyndig var tilstede, eller at det ikke bevarede for Ødelæggelse. —

Nær ved dette Sted fandtes ogsaa ved at grave et Par Alen i Toppen af en lille Høj et tilsyneladende Gravsted, det var sat i en Firkant af ikke meget store Kampesten, som saa ud til at være murede i Kalk. Man fandt hverken Lig eller Oldsager, undtagen en forvitret, omsnoet Kobberplade, der kunde synes at have været Haandfanget af en Sabel.«

(Rask, Morskabslæsning, 1840)

Hvad Ligfundet angaar, drejer det sig sikkert om en Grav fra Vikingetiden eller sene Jernalder. Disse Grave er ofte fundet i Grusbanker her paa Egnen.

Det sidstnævnte Fund maa have været en Bronzealdergrav. Den fundne »Kobberplade« har uden Tvivl været et Brudstykke af et eller andet Bronzesmykke.

Søde Dreng

I Tiden mellem de slesvigske Krige var Lorents Christensen Førstelærer i Nordborg. Han stammede fra Trappen ved Graasten og var lidt uheldig stillet med Benene, det ene var lidt kortere end det andet. — Førstelæreren elskede en god Drik, og naar der gik ham noget imod, gik hans Vrede ud over Drengene, som ofte maatte gøre Bekendtskab med Spanskrøret. En Dag havde Drengene digtet et Vers, som de havde skrevet paa en Lap Papir og med en Knappenaal gjort fast paa Lærerens Frakkeskød:

Lorenz med det lamme Ben,
han har et Hjerte som en Sten,
og naar han i sin graa Rok gaar,
saa ligner han et klippet Faar.

Ingen af Drengene vilde røbe Digteren, og derfor maatte de alle bøde med en ordentlig Dragt Prygl. En af disse rare Drengene var Grosserer Johan Hansen, Nordborg Slots Efterskoles Stifter.

Nordborg Krosnak

Paa Slotskroen i Nordborg sad Hans Grau, Peder Vandsted og Peter Dam ved Kaffepunchen. Hans Grau, som var en vittig Fyr — han blev det i Reglen først efter den 8. Punch — raaber: »La' wos no sen, wen de fø'st blywwe fuld, e Grau, e Vandstøj helle e Dam!« —

Fjendtlige Brødre i Nordborg

I Dagbladet »Den danske Slesviger« af 20. September 1859 findes følgende Annonce:

Mærk!

Et gammelt Ordsprog siger: »Skomager bliv ved din Læst!« dog dette Ordsprog bliver ikke altid efterfulgt og man ser derfor ofte, at der gives Nogle, der fusker i Andres Profession, som de ikke kjende og ikke ere berettigede til at drive. Det er begribeligt, at saadanne Fuskere gjøre Dem stor Skade, som have gjort Mesterstykke og taget Borgerskab derpaa.

I Nordborg gives der en Borger, Konst- og Horn-dreier Jørgen Petersen, som giver sig af med at fu-

ske i mit Fag, og som bilder Folk ind, at han kan istandsætte Bøsser ligesaagodt som en Bøssemager. Folk faae naturligvis deres Bøsser gjort istand hos ham for en billigere Betaling end hos mig, men de risikere ogsaa deres Liv og Lemmer derved, hvilket jeg i disse Dage kan bevise med en Bøsse, som er afgivet til mig og som han med Fuskerhaand har istandsat.

Da jeg har lært mit Fag ved en Regimentsbøssemager og har taget Borgerskab som Bøssemager hersteds, haaber jeg ogsaa, at man vil beskytte mig i min Ret ved at forbyde Andre at fuske i mit Fag, som jeg smigrer mig med at kunne forestaa til Publikums Tilfredshed, da jeg i Krigens Tid for min Du-
eligheds Skyld blev ansat som Bataillonsbøssemager, og Enhver, som har sit Liv og sine Lemmer kjære, vil jeg herved advare for Fuskerne.

Nordborg, den 13. Septbr. 1859.

J. P. Petersen, Bøssemager.

Prost, din Æsel!

Engang paa en Klapjagt kom Hertugen til at nysse. En Dreng stod ved Hertugens Side og saa forundret paa ham. »Kan du ikke sige Prost, din Æsel,« siger Hertugen til Drengen. — Kort efter nyste Hertugen igen, og Drengen sagde resolut: »Prost, din Æsel!« — »Det var godt, min Dreng,« svarede Hertugen, »— giv ham en Mark,« henvendte han sig til Tjeneren. —

Drengen var den for mange Aar siden afdøde Parcellist Dominicus Jepsen fra Ruglykke.

Herredsfoged Fürsen og Krybskytten

En Krybskytte fra Egen Herred var engang stævnet i Forhør paa Grund af Krybskytteri, men Øvrigheden kunde ikke faa ham til at bekende. Da Herredsfoged Fürsen paa Tangsholm hørte det, sagde han til dem der havde med Forhøret at gøre: »Send ham bare til mig, ham skal jeg nok ordne.« Da Krybskytten stod hos Herredfogden lagde denne to Rigsdalere paa Bordet og sagde: »Hvis du nu siger, »jeg har gjort det,« er disse to Rigsdalere dine.« Krybskytten raabte straks »jeg har gjort det!« han stak hurtigt de to Rigsdalere i Lommen og tilføjede »men jeg lyver!«

Skatten i Stegsvig

I Nærheden af Stranden ved Stegsvig, syd for Brønd, ligger Tomten af Gravhøj. I den var en Skat begravet. —

To Karle fra Melsmark tog en Nat med en Baad over paa den Side, for at grave efter Skatten. De vidste, at de ikke maatte tale under Arbejdet, og Skatten kun kunde hæves i en maaneløs Midnats-time. —

Det varede heller ikke længe, før de naaede ned til et lille Jernskrin, som jo maatte indeholde Skatten. Det var meget tungt og med stor Besvær fik de det slæbt ned i Baaden og begyndte at ro over mod Melsmark. Da de var naaet midtvejs over, siger den ene af Karlene: »det var da godt vi naaede saavidt!« Det skulde han ikke have sagt. I samme Øjeblik brast Baadens Bund, Jernskrinet styrtede i Dybet, Baaden sank og de to Karle maatte svømme i Land. —

Nu ligger Skatten paa Bunden af Stegsvig, men ingen ved Stedet.

(Meddelt af P. Klinker, 1913)

Et Brandtræ i Nordborg

Omkring 1855 berettes om en Eg, der stod i Nærheden af den forhenværende Aichelbergske Gaard i Nordborg. I dette Træ var Gaardens Brand hensat. Det maatte derfor ikke fældes. Gaarden er forlængst bleven nedbrudt og den hensatte Brand kan derefter ingen Skade gøre mere. —

Man mener, at det er den gamle Eg, der nu staar ved Gaardejer Lauritz Brorsens Have.

En Brandtjørn ved Gammeldam

Ved Gammeldam stod en gammel Tjørn. Den var plántet i Aske og Ilden for Lauritz Brorsens Gaard blev dagsat i den. Asken, der kom med i Plantehullet, blev hentet fra Gaarden. —

Tjørnen er forlængst borte, men Gaarden staar endnu uskadt.

(Meddelt af Rentier Frederiksen, Nordborg)

Brandtræer i Holm

Øst for Landmand Hans Hansens Ejendom i Holm stod indtil omkr. 1925 to store Linde. I begge Træer var der sat Brand for Gaarden. — Den tidligere Ejer var meget bedrøvet, da Træerne blev fældet, men heldigvis brændte Gaarden ikke.

(Meddelt af H. Frederiksen, Nordborg)

Knappen

Ved Ulbjerg ligger en velbevaret Gravhøj fra Bronzealderen, »Knappen« kaldet, fordi den virker som en rund Knap i Landskabet.

At den er den eneste bevarede Gravhøj i en vid Omkreds, skyldes den Overtro, at den ikke maa afgraves. Der er nemlig sat Sygdom og Brand i Højen. hvo som rører den, vil faa et Onde og Ejerens Gaard vil da brænde.

(Meddelt af P. Klinker, 1913)

Højen blev sløjftet i Aaret 1934, men der skete ikke noget. Højen indeholdt to Grave fra den ældre Bronzealder.

Gengangere og Maning

Som paa saa mange andre Steder i Landet havde man ogsaa paa Als i gamle Dage meget at bestille med Gengangere og disses Maning. Sædvanlig var det en eller anden begaaet Forbrydelse, der ikke lod den Afdøde finde Ro i Graven, eller det var Lidskaber, han her i Livet havde været hengiven til, der nu ikke undte ham Hvile i Jordens Gemme.

* * *

»Naar du flytter din Næstes Grænseskæl, da faar du ingen Ro i din Grav. Naar du er død, maa du vandre om paa den Mark, der saa din Brøde. Det Sørgeraab, der klager over din Straf, lyder uhyggeligt i Natten. Husker du, at Bedstemoder fortalte dig det, da du var lille?

(Optegnelse fra Als. 1868)

Varsler

Troen paa Varsler (Forvassel) har ogsaa været meget udbredt paa Als. Varslet var forskelligt: enten saa man en ligklædt Person (Ligsyn), Ligs-kare, Forbrand osv. Man hørte Hundene tude, Uglerne hylede paa Taget eller de slog med Vingerne mod Vinduesruderne, det bankede paa Vinduer eller Døre, Kister og Skuffer, hvor Jordeklæderne gemtes, sloge i osv. Det var ikke enhver, der kunde iagttage Varsler, som oftest skulde Vedkommende være født i Midnatstimen eller om Søndagen.

Spøgeri i Nordborg

Omkring 1850 lod Franz Andersen i Ulbjerggade en ny Lade bygge, i hvilken han lod indrette Lejligheder til flere Familier. Men i et af Rummene var der altid Støj, skønt der ingen Mennesker opholdt sig derinde. Da man endelig rev Gulvet op, for at faa Klarhed over Aarsagen, fandt man nedgravet et Barneskelet. Man mener, at en Pige har født i Dølgemaal og gravet Barnet ned, efter at hun havde dræbt det. Støjen i Værelset hørtes ikke mere, efter at Barneliget var gravet ned paa Kirkegaarden.

Spøgelse

Paa Vejen mellem Ruglykke og Vestermølle spøjte det i gamle Dage. Vejfarende har ofte set to Menneskeskikkelser med fæle Dyrehoveder. Naar Folk kom i Nærheden af dem, gav de nogle forfærdelige Hyl fra sig og forsvandt over Markerne. Man har aldrig hørt at de gjorde nogen Fortræd, men det var

uhyggeligt at møde dem og man undgik helst at færdes paa dette Sted i Mørke.

(P. K. 1917)

Det hovedløse Føl

Ved Byen Holm, der ligger $\frac{1}{4}$ Mil Vest for Nordborg, til hvilket Sogn den hører, findes en Tørvemose, Stjønsholm kaldet, om hvilken den derboende Almue fortæller følgende Sagn: En Gang, da en Del af Byens Piger en Aften havde været samlede ved et Kartegilde og gik silde hjem, faldt deres Vej over bemeldte Mose; men her vilde de, da et smalt Vand hindrede dem i at komme over, have været nødsaget til at gøre en Omvej, hvis de ikke tilfældigvis havde opdaget Noget, som de troede kunde føre dem over. De opdagede nemlig en Skikkelse i Vandet, som lignede en lille Hest uden Hoved. Langt fra at forskrækkes, for denne besynderlige Figur gav tværtimod de muntre Piger sig straks ifærd med at bestige Underdyrets Ryg, som ved hver den der steg op, blev stedse længere. Nu sad hele Klyngen deroppe, undtagen En, som med Forundring stod og saa paa dette besynderlige Skuespil, og førend denne, der dog maa have betvivlet, om Sagen var saa ganske rigtig, vilde stige op til de Øvrige, sammenlagde hun sine Hænder som til Bøn, og sagde:

»Nu, Jesu Kristi Kors,

Aldrig saa jeg før saa langt et Hors.« (Hest)

Da hun havde udtalt disse Ord, forsvandt Udyret pludseligt, og de Ridende stod atter paa deres forrige Plads, saaledes frelste ved den mere forsigtige Pige. Saavidt Sagnet om Stjønsholms hovedløse Føl.

Der fortælles endvidere om denne Mose, at man der i den senere Tid ved Tørveskæring har fundet en Hest samt bag ved denne en udsmældet Pisk, siddende i Tørvejorden.

Spøgeri i »Kildespring«

I Slugten, hvor Bækken løber igennem Kildespring, spøjte det i gamle Dage. Der var ofte Uro om Natten, og man kunde høre en klagende Mennekestemme og noget der lød som en Hunds Tuden. Det paastaaes, at man kunde høre det helt oppe i Pøl. — Hvad det har været, ved ingen, og ingen turde gaa ind i Krattet i Mørke. Der var jo heller ingen der havde noget at gøre i Kildespring ved Nattetid.

Spøgeri paa Elbjerg

Elbjerg er den høje Banke ved Siden af Ulbjerg. Der laa før en Gravhøj, den er nu næsten fuldstændig udjævnet. Man har i gamle Dage, i lyse Nætter, set to Skikkelser, der var beskæftiget oppe paa Højen. Ingen vidste hvad de foretog dem. Gik Folk op mod Højen, for at se hvad disse Skikkelser lavede, forsvandt de som i Taage og de dukkede frem igen, naar man atter fjernede sig.

(Meddelt af Herredsfoged P. Klinker, 1912)

Mærkelige Ting fra Gravgaarden i Pøl

Gravgaarden i Pøl har en Mark umiddelbar ved Gaarden, som kaldes »e Holthav«. I Hegnet mellem

denne og den tilstødende Mark, var der en Stente. Hegnet er borte, men Stien bruges endnu. Stenten bestod af en stor, flad Sten, som Passanterne maatte skridte over. Paa den har man i Midnatstimen set en sort Pudelhund med gloende Øjne. Det var en Heks, der havde taget Hundeskikkelse paa.

Samme Heks kunde ogsaa forgøre sig til en hvid Hest, det skete, at naar nogen kom op paa Kornloftet ved Nattetid, stod den hvide Hest og aad af en Bunke Havre, men naar den saa sig opdaget, forsvandt den gennem en Loftluge.

En Dag, da man paa Gravgaarden var ved at køre Korn hjem fra Marken, kom der én gaaende ad Stien over Holthav, han gik lige ind i Loen, hvor man var ved at læsse Korn af, og krøb under Vognen fra den ene Ende til den anden. Denne Vogn kunde ikke køre mere denne Dag, den væltede, om der ogsaa var forskellige Kuske til at køre den.

(Meddelt af Nic. Frederiksen, Nordborg, 1945)

Spøgelset i Povls Skov

Paa den Vej, der fører øst om Povls Skov, spøjte det i gamle Dage. Naar man færdedes der i Mørke, hændte det ofte, at en sort Kvindeskikkelse traadte ud af Skoven og gik tværs over Vejen til den modsatte Side. Den bar en Genstand i den ene Haand og har aldrig gjort nogen Fortræd. En Mand fra Pøl, der havde sin Baad liggende ved Stranden, kom en Aften i Mørke hjem fra en Fisketur. Da Spøgelset igen viste sig for ham, raabte han højt: »I Jesu Navn, forsvind!« — Det var, som om Skikkelsen

pludselig sank i Jorden. Om nogen har set den efter denne Tid, vides ikke.

(Efter Meddelelse af Frits Hansen, Løjtertoft)

Tegls

hedder en under Pøl hørende Mark ned mod Nordborg Sø. Den nævnes allerede i Kirkeregnskabet 1589. Her laa et Teglværk, hvorfra Stenene til Nordborg Slot blev leveret, vel ogsaa til Kirken og andre Bygninger i Byen. Man finder endnu Rester af de store Munkesten paa Marken.

Men det var i gamle Dage ikke hyggeligt at færdes paa Tegls om Natten. En mandlig Skikkelse med Oksehoved færdedes paa Stedet. Kom Folk i faa Skridts Afstand ind paa Spøgelset, var det som om det sank i Jorden med en underlig fløjtende Lyd og der var en mørk Plet paa Jorden, hvor Skikkelsen var forsvundet.

(Meddelt af P. Klinker, 1913)

»De va' now'e slemt now'e!«

Der fortælles om Pastor Hans Chr. Thomsen, der var Præst i Nordborg fra 1821—1861, at han en Aften i November omkr. 1850 havde været i Pøl for at berette en syg Kone. Da han paa Hjemturen var i Nærheden af Søvang, vilde Hestene pludselig ikke videre. De var meget urolige. Kusken raabte: »De æ now'e galt, Hr. Pastor, æ ka' sé now'e slemt now'e!« — Præsten stod op fra Bagsædet og saa forud, saa

raabte han: »I Jesu Christi Navn! Kør videre!« — Hestene trak til og der var ikke noget i Vejen.

Da Vognen igen var i Gang, spurgte Præsten: »Hvad var det du saa, Niels?« »De va' now'e slemt now'e,« svarede Kusken og rystede over hele Kroppen. — Men hvad Niels havde set, talte han aldrig om.

(Meddelt af P. Weber, Nordborg)

Den gloende Haand

Hvor Vejen fra Tvendalsgaard til Vesterlund fører over Slugten, traf man i gamle Dage en Skikkelse, som rakte Haanden ud efter de Vejfarende. Man skulde dog ikke give Spøgelset Haanden. En Kone har engang rakt Haanden ud, hun turde ikke andet. Hun var dog saa forsigtig, først at vikle Haanden ind i sit Forklæde. Da hun kom hjem, saa hun, at Forklædet var svedet, hvor Spøgelset havde taget fat.

En Aften kom en Karl samme Vej. Han havde taget en Hesteko med. Da han traf Spøgelset og da dette vilde give ham Haanden, rakte Karlen Hestekoens frem. Næste Morgen lagde Karlen Mærke til et Aftryk af Spøgelsets Fingre paa Hestekoens. —

Spøgelset gjorde ellers ingen Fortræd, men det var jo alligevel et ubehageligt Møde. Det skal senere være blevet manet i Jorden i Nærheden af Mikkels-høj, hvor den saakaldte »Troldpæl« endnu stod i Begyndelsen af 19. Aarhundrede.

(Meddelt af P. Klinker, Nordborg, 1914)

Spøgeri paa Nordborg Slot

Da Svenskerne havde besat Nordborg Slot, førte Soldaterne et vildt Liv i Byen og paa Slottet. En svensk Officer havde forelsket sig i en af Hertugin- dens Kammerpiger, men da hun ikke vilde vise ham Venlighed, dræbte han hende paa Slotsøen og kaste- de Liget i Søen. — Svenskeren skulde ikke vente længe paa sin Straf. Da han Dagen efter red over Vindebroen, blev Hesten sky, og Rytteren styrtede i Voldgraven og druknede.

Efter denne Tid saa man ham ofte ved Midnats- tid jage over Vindebroen ind paa Slotsholmen, hvor han forsvandt paa et Sted ved Søbredden, hvor man mener, at han har kastet den unge Piges Lig i Van- det. Efter at Nordborg Slot var brændt i Aaret 1665 og atter bygget op, har man ikke set det uhyggelige Genfærd mere.

Spøgelset i Karholm

For omkring 100 Aar siden har man ofte set et Spøgelse i den østlige Del af Skoven Karholm. Hvad det egentlig var for en Skikkelse, vidste ingen. Den viste sig som en taageagtig Skikkelse, der svævede rundt mellem Træerne og veg tilbage, naar nogen nærmede sig. Den gjorde ingen Fortræd, men man holdt alligevel ikke af at gaa igennem Skoven om Aftenen. Kom et Menneske i Nærheden, forsvandt Spøgelset, det bevægede sig ud mod Klyhnvejen og forsvandt saa om Hjørnet, hvor Vejen fører videre mod Stevning Mose. I den vestlige Del af Skoven har man aldrig mødt denne Skikkelse.

Vældhøj

»Vældhøj« ved Brønd har i gamle Dage været beboet af Nisser. Man har set Højen hæve sig paa fire Guldsøjler, naar Nisserne har holdt Fest inde i den.

Nisserne sad med deres Nissekoner ved lange dækkede Borde. Der lød Sang og Musik inde fra Højen. Man maatte blot ikke nærme sig Højen, da den saa straks lukkede sig igen.

(Meddelt af T. Sandvej, Brønd, 1943)

Da Nordborg Kirke skulde bygges

Da man vilde bygge Kirken i Nordborg, var det Meningen, at den først skulde ligge paa den anden Side af Bækken, paa en Bakke, der kaldes Kirkebjerg.

I denne Bakke boede dengang Troldfolk, og de lagde mange Hindringer i Vejen. Hver Nat nedrev de, hvad man havde bygget om Dagen og slæbte Materialerne over paa den anden Side af Bækken. Da dette havde gentaget sig i flere Nætter, byggede man Kirken paa den modsatte Side, og der kunde man opføre den uden at blive forstyrret af Troldene.

Balmbjerg

Balmbjerg er en Banke i Nærheden af Nordborg. Da Tundtoft Kirke skulde bygges, var det først Meningen, at den skulde ligge paa Balmbjerg. Men hvad man havde bygget om Dagen, blev revet ned om Natten og henført til Antoniustoft, det Sted, hvor Kirken nu staar. Man opgav derfor Arbejdet

paa Balmbjerg og byggede Kirken paa Antoniustoft. Derfra stammer Navnet »Tundtoft«.

(Meddelt af Skræderm. Jes Christensen, Lavensby)

Forbrand

En gammel Kone i Holm var synsk, hun havde sagt mange Ting forud, og det skete som hun havde sagt. En Dag kom hun styrtdende ind i en Gaard i den østlige Ende af Holm By og raabte: »Voher' væ' med vos, nå brænne e Kjer'k!« Folk styrtdede ud paa Vejen, men der var intet at se, den gamle Kone saa heller intet, »men,« sagde hun, »saa var' et it læng inden den brænne.« —

Det var i Aaret 1791. Kort efter antændtes Klokketaarnet ved Lynild og brændte. I Brandpenge modtog Kirken 600 Rdlr.

(Meddelt af P. Klinker, Nordborg, 1912)

At forsige Ild

⌈ Folk havde ogsaa den Tro, at man kan fordrive Rotter og andet Utøj eller standse Ilden eller Blodet ved at sige nogle hemmelighedsfulde Ord. Man kalder det at »forsige« (forsei?) Ilden. Da Nordborgs Forstad brændte, skal Pastor Meier have sprunget ind i Ilden og standset dens Magt ved sin hemmelige Kunst.

(Chr. Knudsen, 1857)

Samme Notits om at »forsige« Ild har undertegnede faaet af Herredsfoged P. Klinker i 1916. Me-

dens Chr. Knudsen kalder Præsten Meier, skriver P. Klinker: Pastor Brandt. — Da der ingen Pastor Meier har været i Nordborg, og da netop i Pastor Christian Brandt's Tid (1666—1692) Nordborg den 14. September 1680 blev hærget af en stor Ildebrand, maa det antages, at Klinkers Gengivelse er rigtigere.

Pastor Christian Brandt skriver i Kirkebogen: »1680 den 14. September om Aftenen Kl. 10 optændtes en ynkelig og skadelig Ildebrand her i Nørborgs Købing, som havde sin Oprindelse fra Amtmandens Bagehus.«

(J. Raben)

Da det brændte i Oksbøl

Det brændte for mange Aar siden i Oksbøl og der var stor Fare for, at Ilden skulde brede sig. Man vidste da ingen anden Udvej, at hente en klog Mand fra Nordborg — hans Navn var Kock — han kunde forsige Ild. Kock kom i en Fart til Oksbøl, han løb omkring Ilden og begyndte med at mumle nogle uforstaaelige Ord, men Ilden vilde ikke standse. Man begyndte straks at tvivle paa den kloge Mands Kunst, og da han selv mærkede, at han intet kunde udrette, var han pluselig forsvunden.

(Meddelt af tidl. Kirketjener Schnell, Nordborg)

Et »forhekset« Barn

Pastor Hans Caspar Brandt i Nordborg (1721—1740) døbte paa tredie Søndag efter Hellig tre

Konger 1724 Handskemager Peter Sørensen Barn,
Anne Sophie.

Om dette Barn skriver Præsten i Kirkebogen:

»Barnet blev født til Verden ikkun med et Øje, hvilket efter Guds Tilladelse en skaanske Bettelkvinde skal have forvoldt, som ogsaa havde til hendes Tegn kun et Øje, idet Moderen af Barnet blev forskrækket over hende, da Bettelkonden engang kom uformodentlig for hendes Vindue om Sommeren og bad hende om en Synaal. Gud bevare os for Lyde og Lak.«

Man ser deraf, at den gamle Pastor Brandt ikke har været helt fri for Overtro.

En synsk Kone

Der fortælles i en ældgammel Beretning:

Maren Thomsen, der boede i Nordborg ned mod Søen foer en Aften silde op af Søvnne og raabte til sin Datter: »Nu faldt han i Søen ude ved Broen — Gud være ham naadig!« — Den næste Morgen kom Nabokonen ind og fortalte, at en af de hertugelige Pager var forulykket ved Broen. — »Det ved jeg, jeg saa det i Nat,« svarede Maren.

(Meddelt af P. Klinker, 1916)

Dette Forvarsel staar maaske i Forbindelse med en ulykkelig Begivenhed i Aaret 1637. En af Hertug Frederiks Pager, Gert Adolph von Weltzin, der stammede fra Mecklenborg, forulykkede, da han en Aften kom hjem til Slottet efter at Porten var lukket. Han har aabenbart gjort Forsøg paa at overstige Vindebroen og er derved falden i Vanden.

Pagen blev begravet i det adelige Kapel ved Nordborg Kirke 7. Søndag efter Trinitatis.

(Nordborg Kirkebog)

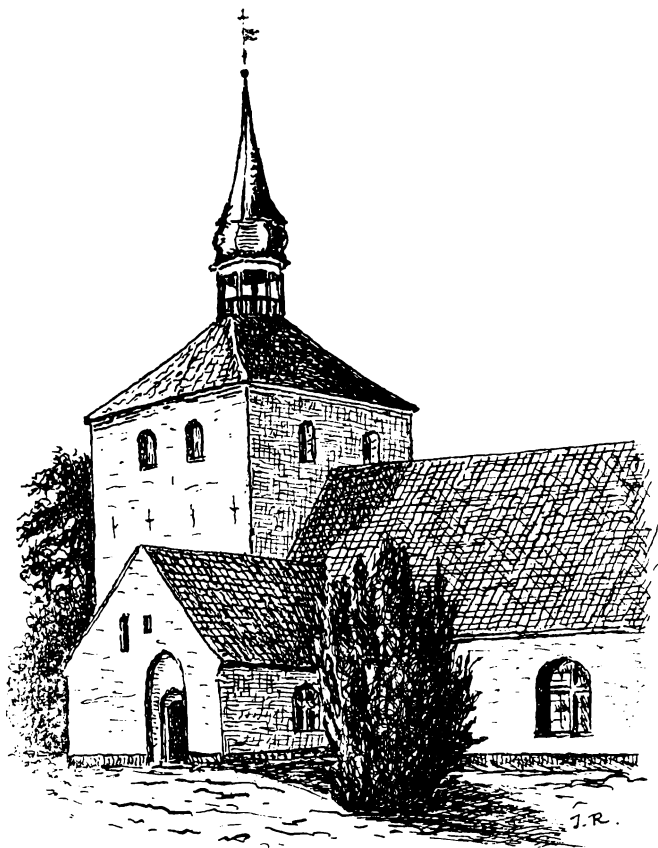
Spøgeri ved Østerlund

En Bonde fra Oksbøl havde været i Nordborg og var hen paa Aftenen paa Hjemvejen. Da han kom i Nærheden af Østerlund, kunde han pludselig ikke komme videre. Han saa intet i Mørket, men der var noget, der spærrede Vejen for ham og som en Haand der holdt ham tilbage. Han vilde gaa tilbage til Nordborg, men traf kort efter Oksbøl Præst, der ogsaa skulde hjem.

Manden fortalte Præsten hvad der var hændet ham, men Præsten var ikke bange og de vilde følges ad til Oksbøl. Men da de kom til Stedet, hvor Bonden var blevet hindret i at gaa videre, blev de begge stoppet op. — Men Præsten hævdede Haanden og bad sit Fadervor, næppe havde han sagt Amen før Hindringen var forbi og de kunde gaa hjem.

(Meddelt af P. Klinker, 1912)

II.
Minder fra Oksbøl Sogn

Oksbøl Kirke

Oksbøl Kirke

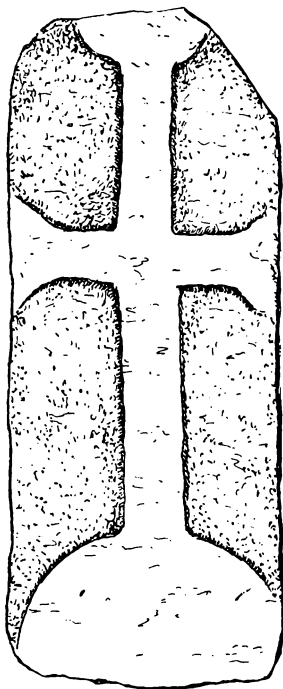
Sognet skulde have en Kirke, og det bestemtes, at den skulde bygges paa en Bakke ude ved Broballe, en Bakke, som kaldtes og endnu den Dag i Dag bærer Navnet »Nit«. Kirken kom saa til at ligge midt i Sognet med Mjels vestude og det senere Oksbøl mod Øst. Der var ført Tømmer og Sten til Pladsen, og Murerne var allerede gaaet i Gang med Arbejdet, men — ak! Alt, hvad de byggede op om Dagen, blev om Natten nedrevet af Højfolket, som holdt til i Bakken.

Dette fortsatte i nogen Tid, man antog flere Arbejdere for at fremskynde Opførelsen og mente, at de smaa Mænd i Bakken skulde blive kede af det og flytte bort! Men de var standhaftige, hver Morgen laa alt igen i Grus. Der var ikke andet at gøre end at overlade Valpladsen til Højfolket og finde et andet Sted at bygge Kirken, men hvor? Det var ikke let at blive enige, men saa var der heldigvis en klog Mand, som foreslog, at man skulde binde et Stykke Tømmer paa Ryggen af en Okse, og dèr, hvor den standsede og brølede, skulde man bygge Kirken. Oksen gik om hele Dagen, og om Aftenen var den naaet ud i den østlige Del af Sognet. Her blev den staaende og brølede uafsladeligt Natten igennem, og endnu om Morgenen stod den dèr! Man besluttede saa her at opføre Kirken, og det gik uden nogen som helst Forhindring fra Højfolkets Side.

Kirkeklokkerne

Engang skulde der undersøges, hvilke Kirkeklokker, der var de skønneste og havde den smuk-

keste Klang i Danmark. Det viste sig da, at Oksbøl Kirkeklokker var nogle af dem. De skulde saa tages ned og sendes til København; men man vilde nødig af med dem. Dagen før de skulde sendes bort, tog en Mand en Hammer og huggede den fine glatte Kant af dem. Saaledes frelste han Klokkerne for at tages ned og sendes bort.

Genforeningsstenen

blev rejst 1920 ved Bygaden nord for Kirken. Den er et gammelt Gravminde fra Kirkens første Tid.

Indtil kort før Aarhundredeskiftet sad Stenen indmuret i Vaabenhusets Vestmur. Den blev da taget ud, vel af Nysgerrighed, da man formodede en Begravelse bag den i Muren. Om Stenen har ligget indenfor Kirkedøren eller paa Kirkegaarden, vides ikke, den er føjet ind i Muren, da Vaabenhuset blev bygget i den gotiske Tid. Den stod indtil 1920 i Hjørnet ved Vaabenhuset.

Man burde have vist større Forstaaelse for dette Minde fra Middelalderen og skaanet den, i Stedet for at ødelægge den med Indhugningen af den nye Skrift. Det vilde sikkert ikke have været vanskeligt, at finde én eller anden Sten, der kunde staa som et værdigere Genforeningsminde.

»Den hellige Grav«

Umiddelbart Vest for Oksbøl, dèr, hvor Vejen drejer mod Melsgaard, er der ogsaa en Plet, hvortil der knytter sig et Sagn. Paa denne Plet kom hver Dag en aandssvag Pige, som sad og sang Salmer. Hun kaldtes Evmari, en Forkortelse af Eva Marie. Da hun døde, blev hun begravet paa sin Yndlingsplet, hvor hun havde siddet og sunget alt det ud, som ingen andre forstod. Stedet fik saa Navnet »Den hellige Grav«, som man endnu hører anvendt.

Dèr kan man for øvrigt ogsaa træffe et hovedløst Føl, men kun ved Midnat! Om nogen har set det, vides ikke, i hvert Fald forlyder det intet derom.

Melsgaard

Melsgaard, den gamle Herregaard i Oksbøl Sogn har været i Holckernes Eje, saa langt den kan føres tilbage i Historien. Holckerne hører til de kendteste Adelslægter, der i Middelalderen ejede store Jordegodser paa Als og Sundeved. De kendes allerede i 1320, da de solgte det store Gods Helvedgaard i Nørreskoven til Sture-Slægten, og de har indtil Slutningen af 16. Aarhundrede siddet som Herrer paa Rønhave og Ballegaard.

1506 nævnes Wolf Holck til Melsgaard. I Skatteregistret er han anført med 16 Gaarde. Efter hans Død fulgte Sønnen Jesper Holck. Han indskrives 1534 med 27 Gaarde og to Heste til Hærfølge. Godset er derefter blevet betydeligt forstørret. Hans Hustru var Bege Gjortsen, en Datter af Eggert Gjortsen til Solvig; han faldt i Ditmarsker Slaget ved Hemmingsted 1500. Efter Bege Gjortsen, der overlevede sin Mand, arvede Jespers Søster, Karen Holck, Enke efter Claus Emmiksen til Tyrstrupgaard ved Christiansfeld, Melsgaard. Hun giftede sig for anden Gang med Hans Blome til Vandlinggaard. Han døde 1565 paa Vandlinggaard og blev begravet i Starup Kirke, hvor der endnu hænger et Epitafium over ham.

Sønnen Jørgen Blome arvede Melsgaard. Hans Broder Hans fik Gaarden Ornum ved Varnæs. Jørgen, der var gift med en Datter af Wulf Hoeck til Avnbølgaard, solgte sine Besiddelser i Mels til Hertug Hans den Yngre af Sønderborg.

Jørgen var, ligesom sin Broder Hans en vild Krabat, der hyppigt kom i blodigt Klammeri. I et Slags-

maal havde han dræbt Erik Breide, en Søn af Jokum Breide til Vargaard. 1577 klager Sønderborg-Borgmester, Mathias Krämer, til Hertug Hans over Jørgen Blomes Voldshandlinger. Hertug Hans foreholdt Jørgen Blome denne Klage med stærke Bebrejdelser. Som Hævn overfaldt Jørgen en Nat Borgmesteren i hans Hjem i Sønderborg, men Borgmesterens Venner kom til Hjælp, og der flød intet Blod, siger Kronisten, »mit trockenem Prügelen« — altsaa tørre Prygl — blev Jørgen Blome sendt hjem. Det var en Lettelse for Egnens Befolkning, da Hertug Hans købte Jørgen Blome ud. I 1590 var Jørgen Blome i Kiel, hvor han paa Gaden kom i Klammeri med en Borger. Jørgen forfulgte ham med det blanke Sværd ind i St. Nicolai Kirke, og helt op til Døbefonten, hvor det lykkedes den forfulgte at undkomme.

Efter Hertug Hans den Yngres Død kom Melsgaard under de nordbørgske Hertuger, indtil den sidste Nordborger, Hertug Frederik Carl i 1729 afstod Nordborg til Kronen, da han overtog Herskabet Plön og de holstenske Besiddelser. Senere kom Parcelleringen, og Gaarden gik i Privateje.

Navnet paa Landsbyen Mels skal, efter hvad der fortælles, stamme fra en Sørøver med det mærkelige Navn Mi-Mis. Om denne Mand fortælles det endvidere, at han skal ligge begravet i Melsgaards Have.

Der fortælles, at man indtil for en Del Aar siden kunde se en Blodplet paa en Mur i Kælderen. Den skulde stamme fra Sørøvernes Tid.

»Runsten og Borsten«

Hovedvejen Oksbøl-Brandsbøl fører tæt ved Bundsøen over en Mark, der paa det gamle Udstykningskort er betegnet som »Runsten«. Her, fortælles det, har staaet en Sten med mærkelige Skrifteegn, som ingen kunde læse. — Det har antagelig været en Runesten og efter den har Marken faaet sit Navn.

Den tilstødende Marks gamle Navn er »Borsten«. Her har efter Folks Fortælling staaet en Sten med »borede Huller« i ved Foden af en Gravhøj. Tomten efter denne Høj er endnu kendelig.

Stenen med »de borede Huller« har uden Tvivl været en af Højens Randsten med skaalformede Fordybninger. Begge Oldtidsminder er forsvundne.

Historier om lange Lars i Oksbøl

I Oksbøl boede i Hertugen af Augustenborgs Tid en Mand, som kaldtes »Lange Lars« (Lars Lassen), i et lille gammelt Hus, der laa mellem Kroen og Hans Hansens Landsted.

1.) Hertugens Jægere, de saakaldte »Grønne Dreng«, var alle paa Spor efter Lars, men han undgik dem i Reglen. Engang havde Lars stillet en Rævesaks i en Gennemgang i Skovhegnet og tildækket den med Blade. I Mørkningen kom en af Jægerne, en rigtig Vigtigper, gennem Skoven, og da han vilde gaa gennem Gennemgangen ind paa Marken, blev han hængende i Saksen. Da han ikke selv kunde frigøre sig, raabte han om Hjælp, og Lars, der var i Nærheden, løb hen for at se, hvad der var i Vejen. Han blev staaende lidt i Afstand, men det

var ikke mørkere, end at han kunde se, at det var en af hans største Fjender, der sad i Saksen. Jægeren raabte til ham: »Kom og hjælp mig, din lange Rad, det er jo dig, der har stillet Saksen.« Men Lars lod som om han ikke hørte det og sagde: »Jeg har i mine Dage set mange Slags Vildt, men at Hertugen havde Abekatter i Skoven, har jeg aldrig vidst.«

2.) En Aften sad 5 af Hertugens Jægere paa Lur for at fange »Lange Lars« paa fersk Gerning. Han kom ogsaa ganske rigtig gaaende med Bøssen under Armen tværs over en Mark ned mod det Hegn, hvor Skytterne sad paa Lur. Men Lars, der hørte det pusle i Hegnet et Stykke borte, anede straks, at der var Ugler i Mosen. Han gemte da Bøssen i Hegnet og brød en Gærdestav af og løb alt hvad han kunde ned mod Mosen, som var i Nærheden. Da Skytterne i Mørket ansaa Gærdestaven for at være en Bøsse, satte de straks efter ham. Lars løb hen til Mosekanten og stak Gærdestaven ned i Mudderet. Jægerne omringede ham. En af dem gik saa hen til ham og sagde: »Denne Gang fik vi dig, Lars.« »Det gjorde I,« svarede han. »Hvor har du Bøssen, Lars?« spurgte Jægeren. »Ja, hvis du kalder det en Bøsse, saa ligger den der,« sagde han, »saa sidder den i Mudderet.« »Hal den op,« kommanderede Jægeren. »Gør det selv!« svarede Lars. Jægeren bøjede sig da ned og greb om Gærdestaven, men Lars gav ham et Spark i Enden, saa han gik paa Hovedet i Mosen. Lars, der altid kunde stole paa sine lange Ben, løb saa tilbage og samlede sin Bøsse op. Da de fire Jægere var paa den anden Side af Mosen, havde han et godt Forspring og gav sig derfor Tid til

at undersøge deres Jagttasker, som de havde ladet ligge. I den ene fandt han en Hare, som han tog med sig og gik saa ad Hjemmet til. Jægerne gik slukørede tilbage, men da de ikke kunde bevise, at Lars havde haft Bøssen med og heller ikke, at han havde taget Haren, kunde de ikke gøre ham noget.

3.) Naar Krybskytter blev fanget paa Hertugens Jagtomraade, blev Bøssen altid taget fra dem og Sagen meldt til Hertugen. De blev da alle tilsagt at møde en bestemt Dag paa Augustenborg Slot, det kaldtes Bøssesession. I Hertugens Nærværelse blev Synderne oplæst for de Skyldige, og hver fik sin Straf, alt efter Forseelsernes Størrelse og Hyppighed. Straffen bestod for det meste i at Synderen skulde arbejde et bestemt Antal Dage ved Træfældningen i Hertugens Skove. Lange Lars lod sig sædvanligvis nappe en Gang hvert Aar, han havde altid en gammel Bøsse med, en, der ikke var for god til Hertugen, som han sagde. Saaledes maatte han møde til Bøssesession tyve Aar i Træk, men den enogtyvende Gang mødte han frivilligt. Hertugen spurgte ham hvad han vilde, da han ikke var paa Listen. Dertil svarede Lars: »Ja Hr. Durchlaucht, jeg er saa vant til det nu, at jeg troede, det var min Pligt at møde.«

Et Aar havde Lars gjort Straffearbejde i Skoven i 40 Dage. Hertugen kom da en Dag med sit Følge ridende gennem Skoven, og da han fik Øje paa Lars, gjorde han holdt og spurgte forundret, hvor stor Straf han var idømt. »Ja,« sagde Lars i en klynkende Tone, »Herr Durchlaucht idømte mig 3 Uger, men nu har jeg gaaet her ganske alene og

ingen har sagt mig, at jeg maatte være fri og uden Forlov turde jeg ikke blive borte for min stakkels Kone og mine Børn.« Hertugen, der var en godsindet Mand, ynkedes over Lars og sagde: »Det er en stor Uret, der er begaaet mod dig.« Derpaa greb han i Lommen og rakte Lars en Specie og bad Lars gaa hjem til Kone og Børn. Lars fortalte senere, at han aldrig havde skudt saa meget Vildt, som den Vinter, han gjorde Straffearbejde i Skoven i 40 Dage.

4.) Lars plejede altid at deltage i Hertugens Klapjagter, men da han var en gammel Mand, kunde han kun være Tilskuer. Han bad ved en saadan Lejlighed Hertugen om en Hare, da han selv ikke kunde forskaffe sig en. Gamle Folk har fortalt, at Hertugen forærede ham en.

5.) Engang var en Ven af Lars paa Krybskytteri forfulgt af Hertugens Jægere. Han kom løbende hen til Lars, der var paa Grøfterensning paa Oksbøl Mose og bad Lars hjælpe ham, da Hertugens Jægere var efter ham. »Ja,« sagde Lars, »skjul dig her i Grøften.« Manden gjorde saa og Lars tog en Gærdestav paa Nakken og stak i Rend tværs over Marken. Jægerne satte saa efter Lars, da de troede, det var ham, der var Krybskytten. Da Lars nu havde lokket Jægerne tilstrækkelig langt bort, saa at Manden havde haft tilstrækkelig Tid til at komme i Sikkerhed, kastede Lars sig ned paa Jorden, og da Jægerne kom hen til ham, sagde han: »Nu kan jeg G . . ikke mere.« Da Jægerne saa, at det kun var en Gærdestav, Lars havde med og ingen Bøsse, forstod de, at Lars havde spillet dem et Puds og gik slukøret hjem.

6.) Engang laante Lars en Hare af en Mand, som selv havde skudt den paa Krybskytteri. Da der var gaaet en lang Tid uden at Lars igen leverede Manden en Hare, mindede Manden Lars om at han havde en Hare tilgode hos ham og om han ikke nok med det første kunde faa den igen. Lars svarede ganske roligt: »Hvis jeg kan tie stille, du skal nok.«

7.) Naar Bønderne i gamle Dage havde Brug for en Vognstjært, plejede de at hugge en slank Eg i deres Skov. Boelsmand Hans Schmidt i Oksbøl havde tre saadanne Ege staaende i sin Skov i Tornbjerg, men kunde ikke nænne at tage en af dem. En Dag sagde han til Lars: »Hvis Du kan skaffe mig en pæn Vognstjært, skal Du faa en Mark.« Lars gik saa ud i Tornbjerg og huggede en af Hans Schmidts egne Ege og fik ved Afleveringen sin Mark. Da Hans Schmidt opdagede, at han havde taget af hans egne, og foreholdt ham dette, svarede Lars: «Du vidste jo, at jeg skulde stjæle den, saa kunde jeg ligesaa godt gøre det hos dig, som hos en anden.»

8.) Lars gjorde engang Havearbejde i Havnbjerg Præstegaard. Præsten havde en stor Kalkunhane, som Lars' Tænder løb i Vand efter. En Morgen kom Kalkunhanen spankulerende ind i Haven, hvor Lars arbejdede. Han kastede en stor Sten efter den og ramte den i Hovedet, saa den var død med det samme. Lars bar den hen til Havestakittet og presede Hovedet ind mellem Tremmerne, saa det saa ud, som om den havde hængt sig. Lars gav sig til at sysle med noget i Nærheden indtil Præsten gjorde sin sædvanlige Rundgang gennem Haven. Præsten standsede og gav sig til at tale med Lars og

denne nærmede sig ligesom tilfældig den døde Kalkunhane. Præsten blev omsider den døde Kalkunhane var, der laa derinde mellem Buskene. Lars gik hen og saa efter og sagde saa: »Ja, Herr Pastor, det er den store Kalkunhane, der har hængt sig imellem Tremmerne, den maa have ligget i flere Dage, for den stinker allerede fælt.« Præsten bad Lars da om at begrave den i Møddingen, og saa gik han. Lars tog saa Kalkunhanen, svøbte den i sin Trøje og om Aftenen tog han den med hjem.

9.) Lars var engang med til at grave en Brønd udenfor Køkkenvinduet i Oksbøl Præstegaard. Vinduet sad højt oppe, og da Præstefruen, som ikke var af de største, vilde give de ni Mand, som arbejdede ved Brønden, hver en Snaps, kaldte hun paa Lars, der var den længste, at han skulde lange op efter Snapsen efterhaanden, som hun skænkede dem i Glasset. Lars havde nok Lyst til at spille Fruen, der var meget paaholdende, et Puds. Da hun nu ikke kunde se Folkene, der stod ved Væggen lige under Vinduet, tog Lars selv og drak Snapsene en for en efterhaanden, som hun skænkede for dem. Da hun saa havde skænket ni Snapse og vilde gaa med Flasken, raabte Lars »nej stop lidt, Frue, nu er jeg færdig, nu kan den næste komme paa Tur.« Præstefruen, som nu først forstod hvad der var gaaet for sig, tog det fra den lystige Side og kaldte Lars en stor Skjælm, hvorpaa de andre fik hver sin Snaps.

10.) Lars gjorde i mange Aar Høstarbejde i Oksbøl Præstegaard hos Provst Fangel. Han havde to Sønner, som Lars altid narrede og indbildte de vær-

ste Historier. Da Drengene engang kom løbende over Gaardspladsen, raabte Lars efter dem, hvor de skulde hen. Drengene svarede, at de skulde hente Naboen, en gammel Landsbymusikant, deres Fader vilde tale med ham. Lars sagde da til Drengene: »Det kan I godt spare Jer, for den gamle Musikant er gaaet til Melsmark for at spille til Begravelse.« Man havde Spillemand til at spille til Bryllupper og maaske ogsaa til Barselgilde, men ikke til Begravelse. Drengene gik tilbage og fortalte Faderen, hvad Lars havde sagt. »Hør, Dreng, har I endnu ikke erfaret, at Lars er en stor Gavtyv.« Da Sønerne senere som Studenter kom hjem i Høstferie, sagde de til Lars: »Da vi var Dreng, narrede du os mange Gange, men det er du nu ikke længere Mand for.« Lars svarede: »Nej Gud fri mig for at narre et Par lærde Studenter.« Saa en Dag fulgte Studenterne efter Lars et Stykke ud i Marken. Lars fandt da et gammelt Skovleskift i en Grøft og det puttede han ind under sin Trøje. Et Stykke længere nede smed han sig ned paa Jorden og gav sig til at skrigе som en Hare. Studenterne kom løbende og spurgte, om han havde fanget en Hare. Ja, kom hen og se den, den sidder i Trøjen. Kom og tag den, jeg vil forære Præsten den. Studenterne fortalte nu deres Fader, hvad Lars havde bildt dem ind, og de fik dem en hjertelig Latter. Den næste Dag sagde Studenterne til Lars: »Vi maa give op, du er og bliver træskere end vi.«

11.) Engang havde Lars skudt en Hare og kom gaaende op over Marken mod et Hegn, da saa han til sin Skræk, at to af Hertugens Folk kom gaaende

lige op imod ham. Her var gode Raad dyre, men Lars var ikke raadvild. Han smed Bøssen og Haren i det lange Græs, rev Bukserne ned og satte sig med Enden lige hen mod Hullet i Hegnet, hvor Hertugens Jægere vilde gaa igennem. Disse kom ogsaa igennem, men anede ikke, at det var Lars, der sad der i et vist Ærinde, og gik rolig videre. Da Hertugens Folk var et godt Stykke borte, tog Lars sin Bøsse og Haren og gik hjem.

12.) Boelsmand Hans Schmidt i Oksbøl saa med Uvilje paa alt, hvad der hed Krybskytteri og kunde saaledes ikke lide lange Lars for hans Krybskyttehistoriers Skyld. Han havde 4 Sønner, de to af dem, Lauritz og Hans Schmidt, havde stor Interesse for Jagt, og Lars, der som bekendt, var en ivrig Krybskytter, fik af og til de to unge med paa Krybskytteri. Deres Far, gamle Hans Schmidt, var jo naturligvis uvidende om, at hans to Sønner indlod sig paa sligt, men Lars, der meget godt vidste, at deres gamle Far saa stærkt var imod, at hans to Sønner befattede sig med slige ulovlige Ting, sørgede altid for, naar Hertugens Folk kom over dem, at faa de to unge i Sikkerhed, og selv lod han sig, naar han ikke saa andre Udveje, tage af Hertugens Jægere. Lauritz Schmidt, senere Boelsmand i Brandsbøl, var vistnok en af dem, der var med paa Krybskytteriovre i Arnkil Skov hin skæbnsvangre Nat i September 1829, der, som bekendt, endte med en Tragedie.

13.) Da Lars engang var paa Strandjagt, opdagede han en Flok Ænder, der laa et Stykke fra

Land, han lagde derfor Bøssen til Kinden, og som han senere berettede, trak han Bøssen hen langs med Flokken og skød paa den Maade 52 Ænder.

14.) Lars var engang paa Krybskytteri og gik over Rævegravene ved »Laadden Bjerg« i Oksbøl, da han opdagede, at Hans Christian Eriksen var ude efter ham. Han smed da Bøssen hos en Kone, der gik og sankede Aks. Hun opfattede straks Situationen, lagde Sækken med Aksene paa den ene Ende af Bøssen, satte sig paa den anden Ende og begyndte at spise sin Mellemmad. Da H. Chr. Eriksen var borte, kom Lars og hentede Bøssen.

15.) Det var Skik i gamle Dage i Oksbøl at holde Væddeløb for Ungdommen. Der startedes fra Oksbøl Kro hen ad Oksbøl Gade og rundt om det saakaldte Plantebed. Lars var ikke af de yngste; men han lugtede en Tjans og startede sammen med de Unge. Godt og vel halvveis vendte Lars omkring og kom ind som en flot Nummer 1, hvorfor han omgaaende fik serveret en af de saakaldte Sorte, som han satte Pris paa.

(Meddelt af Gaardejer Chr. Hansen, Brandsbøl, 1942)

Gamle Minder fra Mels

Claus Grøn, en Søn af Claus Smed i Mels, var født 1832, han blev Sømand. Efter en Del Aars Sejlads paa de store Have blev han i Australien som Guldgraver. 1895 besøgte han Als og efter at han var

vendt tilbage til sit andet Hjem i Melbourne nedskrev han sin *Erindringer*, der blev udgivet af den danske Forlægger Jens Lyng i Melbourne 1906.

Stegsvig

I denne Bog fortæller Claus Grøn om mange morsomme Begivenheder, der vidner om indgroet Tro paa Trolddom, Varsler og al Slags Overtro.

Saaledes fortæller han om, hvorledes hans Mor, mens han endnu laa i Vuggen, troede, det var den gamle Smedekone i Mels, der havde kastet »onde« Øjne paa Drengen, da han en Dag græd mere end ellers og kastede op. Der blev sendt Bud efter Lægen, men alt var forgæves, og Barnet var Døden nær. Claus Grøns Far fik da af en gammel Mand

det Raad at søge til den kloge »Sibylle i Sønderherred«.

⌈ Tidligt en Søndag Morgen begav Faderen sig derefter paa den tre Mil lange Vej til Byen, hvor Sibylle boede. Han traf hende paa Gaden, og da hun saa ham, sagde hun: — Naa, saa hæs do da endlet kommen, Claus, — ja, det er aa e høje Tid! ⌋ Hun tog ham med hjem, og efter at han havde ventet i nogen Tid, fik han udleveret et Pulver, som skulde sys ind i Barnets Kjole. Kl. 12 Midnat skulde Faderen forlade Huset sammen med det ældste Barn, og Moderen skulde blive ene hjemme med det syge Barn, som skulde anbringes over et Fyrbækken og dækkes med et Lagen. Netop naar Midnatstimen slog, skulde det mystiske Pulver kastes paa Ilden.

Smeden undrede sig over, hvor i Alverden den gamle Heks vidste, hvor han var fra, og hvem han var, endnu inden han havde sagt sit Ærinde, men han tog Pulveret og undgik paa Hjemvejen alle Kroer, saaledes som Sibylle fra Sønderherred havde paalagt ham. Om Aftenen udførte han Konens Ordre og forlod Huset sammen med det ældste Barn. Konen kastede Klokken 12 Pulveret paa Ilden, og i det samme lød et skrækeligt Brag og en kraftig Rusken i alle Døre og Vinduer, som efter Heksens Ordre var laaset forsvarligt. Da Smeden omsider vovede sig hjem, fandt han Barnet trygt sovende og i god Bedring, mens hans forskrækkede Kone var besvimet.

Da Claus Grøn var 4—5 Aar, flyttede hans Forældre ind i den gamle Smedie i Mels. Den afdøde Smed havde efterladt nogle umyndige Børn, og derfor stod der to-tre store Dragkister i den store Pi-

sel, som tilhørte disse Børn. Claus Grøns Far var en lidenskabelig Kortspiller og kom sjældent hjem fra Kroen før efter Midnat, mens Moderen laa vaa-gen hjemme. Naar Midnatsklokken slog, hørte hun en underlig Lyd fra Storstuen. Skønt alle Døre var lukkede, aabnedes Gadedøren og derefter Køkken-døren, og saa hørtes sjokkende Skridt, der først standsede ved de gamle Kister. Derefter hørte den fra Vid og Sans skræmte Smedekone en tydelig Mumlen, som om nogen læste. Bagefter lukkedes Kisten, og de sjokkende Skridt lød atter. Først naar hun hørte Dørene lukkes efter den mystiske Gæst, kunde Smedekonen aande lettet op. Smeden selv hørte aldrig noget til dette Spøgeri og slog det hen som Indbildning og Overtro. Endelig, efter at det natlige Besøg havde gentaget sig i flere Uger, blev Smeden hjemme en Aften for at læse i »Tusind og een Nat«. Han gik i Seng ved 11-Tiden og blev en Time senere vækket af Konen. Ogsaa han hørte nu de sjokkende Skridt og den mumlende Stemme, men han sagde intet. Næste Dag trak Smeden dog Stads-tøjet paa og gik til Broballe, hvor de tre Formyn-dere til den afdøde Smeds Børn boede. Disse tre gik med Smeden hjem, og i den ene Kiste i Stor-stuen fandt de paa Bunden under den gamle Sme-dekones Kjoler en gammel Cyprianus med røde Bogstaver. Den tog de tre Mænd med sig, og paa en høj Bakke mellem Mels og Broballe tændte de et Baal, og herpaa kastede de Bogen med et: »I Guds Navn, ad Helvede til!«

Et vældigt Brag lød, og Bogen slyngedes uskadt ud af Ilden, og de brave Broballe-Formyndere væl-tede omkuld. De lod sig imidlertid ikke forknytte

og tændte et nyt Baal, men fra det Øjeblik, de paa-ny kastede Bogen paa Ilden, var deres Hukommelse noget taaget. De paastod siden, at en endnu værre Eksplosion havde slynget dem omkuld, men en gammel Mels-Berømthed, gamle Jens Knudsen, paastod for sin Part, at det nok havde sin egen Art med den Autodafé. Han havde nemlig set de tre Mænd forlade Mels Kro med en vægtig »Skæggemand«, og af den havde man senere fundet Skaar paa Valpladsen.

Nu var imidlertid Cyprianus ude af Huset, og Smedeparret gik lettere om Hjertet til Ro den Aften. Men næppe havde Klokkeren slaaet sit sidste Midnatsslag, før den gyselige Puslen, Smækken med Dørene og de sjokkende Skridt atter lod sig høre. Skridtene standsede ved Kisten. Efter nogle Øjeblikkes Tavshed blev Kistelaaget smækket i med et vældigt Brag, og de sjokkende Trin forvandlede sig til faste, energiske Skridt. Det var tydeligt, at Heksen var blevet gal i Hovedet, hvilket hun demonstrerede ved at knalde med Dørene, saa Børnene vaagne og skreg i vilden Sky af Skræk. Smedekonen søgte Trøst ved at græde sammen med sine skræmte Børn, og saaledes fandt Smeden Familien, da han vendte hjem fra sit Kortspil. Men fra den Nat var der Ro i Smedien i Mels.

Efter at Genfærdet af den afdøde gamle Heks i Mels var jaget ud af Smedeboligen, fik Claus Grøns Forældre atter Ro i Huset, og der var nu kun en Heks tilbage i Sognet, men hun var af den godartede Slags.

Denne Dame hed Ellen Lawsen og kendte den Kunst at kunne forvandle sig selv til en Hare eller

et hvilket som helst andet Dyr, hun vilde, og St. Hans Nat red hun til Djævledans paa Bloksbjerg. Den omtalte gamle Mels-Original, Jens Knudsen, gjorde sin Saligheds Ed paa, at Ellen i de lune Sommeraftener havde den Vane at forvandle sig til en Hare og løbe langs Markvejen for at møde Malkepigerne og de unge Karle, naar de kom hjem fra Marken. Saa udspionerede hun, hvilke søde Ord og hemmelige Kys, der udveksledes mellem de unge, og ved den første Kop Eftermiddagskaffe fortalte hun derefter sine Sladdersøstre »i dybeste Fortrolighed«, hvad hun havde oplevet, hvad Karen havde sagt til Per, og omvendt.

Jens Knudsen svor paa, at dette Ustyr skulde holde op, og saa tog han Bøssen paa Nakken og gik paa Jagt efter Ellen. To Gange skød han paa Haren, men skønt han ramte den, løb den alligevel. Heller ikke, da han puttede Sølv i Bøssen, hjalp det, for Ellen forvandlede sig fra en Hare til en Ugle, der skrigende fløj bort.

En gammel alsisk Sømand

Claus Grøn, en Søn af Smeden i Mels, var født 1832.

Efter Konfirmationen fik Claus sit højeste Ønske opfyldt, idet han kom ud at sejle. En skønne Maj-Morgen stod han med sin lille Bylt under Armen paa Dækket af en Sønderborg-Jagt, der skulde til Kiel, Kaptajnen hed Schwartz, og, siger Grøn, det var han ikke blot af Navn, men ogsaa i Sind og Skind.

Den ellers saa uforknytte Smedesøn fra det stille Bondeland havde forestillet sig Livet paa Søen noget anderledes, end det mødte ham her om Bord paa den snavsede Skude. Til at begynde med blev han sat til at ro med en 14 Fod lang Aare. Da der var gaaet seks Timer, sad hans Hænder i store Vabler, og Drengen var segnefærdig. Da man fortsatte Sejladsen ogsaa om Natten, brast hans første Illusion, idet han troede, at der blev kastet Anker for Natten, saa man kunde sove som andre ordentlige Mennesker.

Da man den næste Dag havde passeret Kegnæs Pynt, blæste det op til en Orkan, der omtrent tog alt rørligt Gods med sig, bl. a. Skibsjollen. Kaptajnen sad surret til Roret og Skibsdrengen til Spillet. Saa-dan gik det i tre Dage uden Hvile og uden anden Føde end en Brødskorpe blødt i Saltvand. Endelig naaede man med nogenlunde hele Lemmer til Kiel. Da Skipperen var gaaet i Land, styrtede Drengen næsten bevidstløs om og faldt straks i Søvn. Han vaagnede først, da Schwartz henad Midnat kom om Bord og hilste ham med et Spark og en Ed. Og saa fik den arme Knægt Tamp, saa det kunde klodse noget.

Men det vilde han dog ikke lade sig byde. Met et skrækkeligt Brøl styrtede den fortvivlede Dreng sig ind paa sin Plageaand, jagede sit Hovede ind i Skipperens Mave, saa han med et Skrig tumlede om og blev liggende uden at røre sig. Drengen troede, han havde slaaet Manden ihjel, men omsider kom han til sig selv og gik agter uden at sige et Ord. Fra den Dag havde Claus Fred og fik hverken Lussinger eller Tamp.

Alligevel var det slemt nok, og kun Alsingerens medføjte Stolthed hindrede ham i at rømme.

Omsider var Kielerturen Slut, men da man skulde til at ankre op ved Melsgaard, blev Claus Grøn af et Reb revet over Bord. Efter stort Besvær lykkedes det Skipperen at redde Knægten, der var mere død end levende, da han som de fleste Søfolk selvfølgelig ikke kunde svømme.

Den næste Tur gik til Samsø efter Teglsten. Mens man ventede paa Lasten, hjalp Skibsdrengen de brave Samsingere med Høsten. En sen Nat kom man endelig med Ladningen, der viste sig ikke at bestaa af Teglsten, men af et dobbelt Oksehoved Brændevin, altsaa toldpligtige Varer. Tønden blev begravet under Teglsten, og saa satte man Kursen mod Jylland.

Skipperen var synligt nervøs, og rent galt blev det, da man næste Dag overhales af en Toldkrydser. Kaptajnen blev saa blød i Mælet som Smør og bad Drengen ikke fortælle Tolderne, naar de kom om Bord, at der var Brændevin i Lasten.

Skønt Claus havde al Grund til at ønske Hævn over den lede Skipper, lovede han dog som en loyal Undersaat at hjælpe sin betrængte Chef. Og da Tolderne stod paa Sønderborg-Jagtens Dæk og spurgte, om der var Brændevin om Bord, svarede Skibsdrengen: Ja, vær saa god at bringe Glas og en Dunk op, Hr. Kaptajn!

— Nej, sagde Tolderne, det var ikke saadan, vi mente det, men om I har toldpligtigt Gods om Bord?

— Nej, svarede Claus Grøn med uskyldig Mine.

Efter at Papirerne var undersøgt, begyndte Tolderne at undersøge Teglstenene i Lasten, men blev

straks efter af Kaptajnen budt paa Cognak og Cigarer i Kahytten, og saa gad man ikke rode rundt i Teglstenene ret længe, og man fik ikke Fingre i den store »Skæggemand«.

Tolderne gik atter fra Borde, og man kunde fortsætte, men uheldigvis var Skipperen blevet fuld ved det flittige Traktement, han havde budt Posekiggerne, og han faldt i Søvn paa Storlugen og lod den uerfarne Claus om Navigeringen.

Det gik da ogsaa snart galt, Baaden løb paa Grund og var ikke til for nogen Pris at faa flot. Til sidst var der ikke andet at gøre, end at Skipperen, der nu havde dampet lidt af, maatte i Baljen, hvor han stemmede Ryggen mod Skuden. Det lykkedes ham ogsaa at faa den fri af Grunden med det Resultat, at den sejlede fra ham, og lod ham ene tilbage paa Grunden i Vand til midt paa Livet.

Det lykkedes for Claus Grøn med stort Besvær at faa Ankeret ud og lade Sejlene gaa, og omsider fik han bjerget den forkomne Skipper velbeholdent om Bord.

Fra den Dag kaldte den ellers saa galhovede, for-drukne Kaptajn Skibsdrengen for »min Søn«, og han talte aldrig mere om Klø. Alligevel vilde Grøn ikke blive hos ham, og efter nogle faa Ture skiltes deres Veje.

I 1848 meldte Claus Grøn sig som Frivillig i den danske Marine. I Sønderborg blev han paamønstret Kanonjolle Nr. 2 og paa denne deltog han i Krigen, dog uden at opleve særlig store Begivenheder. — Han blev afmønstret i Svendborg og fik Hyre med Briggen »Lykkens Prøve«, der skulde afgaa til Liverpool, og dermed begyndte hans Sejlads paa de

store Have. En Tid lang sejlede han med Skonner-
ten »St. Thomas« af København. Om den fortæller
Claus Grøn: »St. Thomas« var en lang, lav Skude
med skarp Stævn og Agterspil og hængende Master.
En sand Væddeløber var den, den gjorde sine 14-15
Knob i Timen. Den gjorde Indtrykket af et Sørøver-
skib. Rejsens Maal var Messina, Libau, København.

Da vi havde været flere Dage i Søen indhentede
vi en Dag i Atlanten en stor Fuldrigger, fra hvis
Dæk vi opdagede talrige Kikkerter rettet mod os.
Der blev tilsyneladende Uro om Bord. Kvinderne
forsvandt fra Dækket, fire smaa Kanoner viste sig
i Porthullerne og der blev uddelt Vaaben. Vi var
snart paa Højde med Fuldriggeren, der, sammen-
lignet med den rasende Fart vi skød, syntes at ligge
helt stille. Op fløj Union Jack og Signalet »Nationa-
litet og Bestemmelsessted?« Vi hejste Dannebrog og
Signalet »Messina«. Tre rungende Hurra kløvede
Luften. Det var en Engelskmand, der var paa Vej
til Melbourne med Emigranter. Paa Sømandsvis bød
vi ham Farvel ved tre Gange at sænke Flaget og vi
stod ind gennem Gibraltar Strædet.

1854 gik Claus Grøn med Skibet »Koh-I-Noor«
ud fra Gravesand med Melbourne som Maal. Her
forlod han Skibet, for at forsøge sin Lykke som
Guldgraver. Han forsøgte forskellige Ting, men
Claus var en energisk Mand og det gik ham godt.
Han stiftede Bo i Melbourne og i 1895 foretog han
en Rejse til Europa for at besøge sit Hjem, via Ply-
mouth og Hamborg.

Ankomsten til Sønderborg var hans første Gang
til sin gamle Ven Kapt. Jørgen Krogh, sin Barn-

domsven fra Mels. Kapt. Krogh havde ogsaa besøgt Claus i Melbourne.

Sin gode Ven, Kapt. Jørgen Krogh, skildrer han som den »lykkelige Kaptajn.«

Da det første Dampskib gik igennem Als Sund 1839

En Dag, da Claus Grøn som syv-aarig laa paa en Bakke, kaldet Smedebakken, hvor han vogtede sin Fars Ko, havde han en mærkelig Oplevelse, som han endnu i sin høje Alderdom mindedes tydeligt.

Landskabets Skønhed var uudsletteligt præget i hans Sind. Jeg havde en dejlig Udsigt, siger han, over det henrivende Landskab med Bakker og Dale, Skov og Sund og talrige Bøndergaarde halvt skjult af bugnende Frugthaver. Drengen laa med en opslaaet Bog uden at læse. Hans Øje fulgte en Ørn, der majestætisk hævede sig højere og højere paa Himlen. Pludselig vaktet han af sin Undren, — han troede Ørnen var fløjet helt ind i Himlen —, ved at opdage et Skib tæt ved Arnkilshage. Op af en kort Mast paa Skibet steg en tæt Røg, saa Claus Grøn troede, at der var gaaet Ild i Skuden. Noget saa mærkeligt havde han aldrig set i sit Liv, og han kunde ikke faa i Hovedet, hvordan et Skib kunde bevæge sig uden Sejl.

Da han kom hjem, fortalte Faderen, at det var det første Dampskib, der passerede gennem Alsund, som han havde set.

— Hvorledes drives det frem, — spurgte Claus.

— Det sker ved Hjælp af nogle Hjul omtrent som Hjulene ved en Vandmølle, — svarede Faderen.

- Hvad driver Hjulene?
- Damp, min Dreng.
- Hvorledes gaar det til?

Men paa dette Punkt maatte Smeden give op, og der stod ogsaa hele Mels fast!

Claus Grøn's Dagsprogram for 100 Aar siden

Claus Grøn fortæller: »Ved min 12-aars Alder tiltraadte jeg min første Tjeneste, nemlig som Mælkekusk paa Melsgaard. Dagens Program var følgende: Op Kl. 4, ud i Marken gennem dugtungt Græs efter den lille træske Islænder, strigle, gøre Vognen istand og køre til den $\frac{3}{4}$ Mil borte liggende Druelund, der ogsaa tilhørte min Husbonde, efter Mælken derfra. Saa fulgte Davren, før jeg maatte have Islænderen for Gangspillet til den store Kærne. Bagefter hed det Skole til Kl. 4 om Eftermiddagen, hvorefter jeg atter maatte til Druelund efter Mælken. Saaledes gik min Dag og skønt nok at gøre for en 12 Aars Knægt, har jeg mange lyse Minder fra Melsgaard. Islænderen og jeg blev gode Venner, han hed ogsaa Claus og Folk plejede at sige: »Der kommer de to Clauser.« Ogsaa med Mejersken, en smuk Pige fra Angel, stod jeg mig godt.« —

Et Dødsvarsel?

En Aften sad jeg i mine Forældres Stue. Moderen spandt paa sin Rok, og Faderen læste. Pludselig blændedes Stuen af et straalende Lys, som kastede Refleks paa Træerne udenfor, og samtidig hørtes et voldsomt Slag langs alle tre Vinduer. Faderen løb

ud, og her mødte han en 12-Aars Dreng fra et af Nabohusene, hvor den 17-aarige Datter laa syg.

— Trine skal til at dø, sagde Drengen, men hun vil endelig se Lene (Claus Grøns Mor) først!

Smedekonen skyndte sig over til Naboen, men da hun naaede derover, var Trine død. Det sidste Ord, der var kommet over hendes Læber, var Fru Grøns Navn, og det viste sig senere, at Døden maatte være indtraadt i samme Øjeblik, som det underlige Lysskær blændede den lille Smedestues Ruder!

(Efter Claus Grøns Erindringer)

Gamle Daniel

Paa Broballe Mølle tjente i mange Aar en Karl, som kaldtes Gamle Daniel. Han havde i sine unge Dage været to Aar paa Sindssygeanstalten i Slesvig, men efter den Tid blev han en Særling. Han var meget synsk og kunde tit forudsige store Begivenheder. En Dag kom han løbende ind i Møllegaardens Stald og kastede sig i en Bunke Halm. Da man spurgte, hvad der var i Vejen, raabte han: »Min Broder ovre paa Sundevad er død, han var lige her og tog Afsked med mig.« Næste Dag kom der Bud, at Broderen var død af et Hjerteslag, just paa samme Tid, som Daniel havde sagt det.

En anden Gang forudsagde han en Ildebrand i Broballe. En Morgen, da Daniel kom ind til Davre, sagde han, at der snart blev Lig i Gaarden, han havde om Natten set, at der blev baaret en Kiste ud af Huset. Tre Uger efter døde Møllerkonen.

I Nærheden af Broballe var den gamle Fjord blevet inddæmmet og tørlagt. En Nat i Efteraaret 1872

saa Daniel, at den store Dæmning ved Melsgaard blev gennembrudt af Havet. Han advarede Lodsejerne af det tørlagte Areal, at de skulde faa Dæmningen udbedret, da der ellers vilde ske en Ulykke, men Bønderne lo ad ham. Den 13. November 1872 kom den store Stormflod, Havet brød igennem Diget og satte alt under Vand.

Johan Seising og Ankestin

Claus Grøn fortæller i sine Barndomserindringer: »Melsingerne stod ikke tilbage for deres Naboer hvad Dans, Drik, Slagsmaal og Kortspil angaar, men hvis nogen tror, at Arbejdet af den Grund blev forsømt, tager han højiligen Fejl, — der blev arbejdet haardt og levet godt. Husbonde og Tyende spiste ved samme Bord og Gavmildhed var en Dyd. Ingen Nødlidende blev sendt bort uden en Almisser. Intet Under, at »Bossen« strømmede til Als. Iøvrigt fandtes blandt Mels' faste Indvaanere kun et Par, som kunde siges at være forfaldent, nemlig Johan Seising og Ankestin, og selv arbejdede de haardt. De gik begge ud og arbejdede paa Dagløn, men om Lørdagen blev Skæggemanden fyldt med Brændevin og nu gik det løs med Kaffepunse, til de lige orkede at kravle i Seng og tage Dunken med sig. Søndag Morgen maatte Johan i Reglen til Kroen efter en ny Forsyning. Ved slige Lejligheder var han altid oprømt og vi Drengene fandt da altid Fornøjelse i at løbe efter ham og raabe »Johan Seisten«! —

»Ja, det er mig,« svarede han gemytligt, men saa fortsatte vi: »Johan sytten! Johan atten! Johan nitten! Johan »Tyv«! Ved dette sidste Tilraab var hans

Taalmodighed altid udtømt, og bandende og skældende satte han i Spring efter os. Vi holdt os dog altid i tilbørlig Afstand, thi Klask havde der van- ket, hvis vi var bleven fanget.

Johan og Ankestin harmonerede godt, de gik tro- ligt i Sele sammen og drak som Søskende. Alligevel kom der engang en alvorlig Kurre paa Traaden, som nemt kunde have faaet skæbnesvangre Følger:

Ankestin var en Lørdag kommet hjem før Johan og havde — tvært imod Kontrakten, kun at drikke i hinandens Selskab — allerede saa temmelig sluk- ket Tørsten, da han kom. Johan skældte ud over hendes Troløshed. Ankestin paastod, at det var hans egen Skyld, han kunde have været hjemme længe før. Det ene Ord tog det andet, Ankestin brast i Graad, hun var ked af Livet og vilde drukne sig. Jo- han syntes, det var en god Ide, der helst straks skul- de bringes til Udførelse. Konen rev Døren op og for afsted hen over Bakken og ned mod en Brønd, til hvilken førte 5—6 Trappetrin. Her kastede hun sig hovedkuls i Vandet. Johan, der med Peter og mig i Hælene var fulgt efter hende, havde just naaet til nederste Trappetrin, som hun gik under. Straks efter kom hun atter op til Overfladen og skreg nu gudsjammerligt om Hjælp. — »Nej, du vilde drukne dig — og nu skal du min Salighed ogsaa druknes!« — Han fik fat i hendes Skuldre og trykkede hende ned under Vandet. Atter kom hun op og klynkede og tiggede. Peter og jeg begyndte at græde og bede for stakkels Ankestin.

— »Nej, her hjælper ingen Klynken, herunder med dig!«

Denne Gang blev hun en god Stund under og var

halvdød da hun omsider dukkede op. Johan fik fat paa Hovedet og holdt hende oppe. »Naa, er du bleven druknet nok!« — men før han vilde trække hende helt op, maatte hun dyrt og helligt love, aldrig igen at bryde deres Kontrakt. — Fuldstændig ædru slæbte Ankestin sig hjem.« —

Haardføre Krybskytter

Min Moders Tipoldefader, Hans Christian Eriksen, var Gaardejer i Mels og Skytte hos Hertugen. Han var skrap af Naturen og var altid Krybskytterne paa Pelsen. En Dag opdagede han i Skoven ned mod Lavensby Strand et Par Krybskytter, som man kaldte Dragonerne (de havde tjent som Dragoner i Aarhus og var et Par vældige Karle). De havde skudt en Kronhjort og stod ved den. Eriksen var til Hest. Da de saa Skytten, lod de Hjorten ligge og stak af ned mod Stranden. I Skoven kunde de klare sig mod Skytten, da han med sin Hest ikke saa hurtigt kunde komme ind mellem Træerne. Det var deres Mening, at tage en Baad og stikke ud paa Havet, men der var ingen, og gode Raad var dyre. Da Eriksen kom nær ind paa dem, var der ikke andet at gøre end at gaa ud paa Sandrevlerne; Skytten drev dem saa langt ud, at de stod i Vand til Halsen med Bøsserne løftet op over Hovedet. Eriksen holdt inde paa Stranden i en stor Kappe og ventede paa, at de skulde komme i Land, men skønt han var haardfør, blev det alligevel ham, der gav tabt tilsidst.

(Meddelt af Jørg. Eriksen, Oksbøl)

Den kloge Mand fra Mels

I Mels boede en klog Mand, han havde Cyprianus og han blev søgt af Folk viden om. Han kunde vise igen, slaa Øjnene ud paa Tyve, og helbrede Folk og Fæ for alle Slags Sygdomme. Præsterne paa Eggen var meget imod, at Folk brugte disse Trolddomskunster og især Nordborg Præst var meget streng. Saa hændte det, at der opstod Ildebrand i Nordborg, lige ved Kirken. Man kunde ikke blive Herre over Ilden, og da der var stor Fare for Kirken vidste Præsten ingen anden Udvej end at køre til Mels og hente den kloge Mand. Først vægrede Manden sig, men da Præsten omsider sagde, at han maatte tage med, da der var Fare for Guds Hus, indvilgede han og kørte med til Nordborg. Da han var kommet til Brandstedet, tog han sin Bog under Armen og gik tre Gange rundt om Kirken, medens han uafbrudt raabte noget, som ingen forstod. Straks derpaa slog Ilden i en anden Retning, skønt Vinden bar lige mod Kirken, og den blev reddet.

(Efter Ussing: »Det gamle Als«)

En Heks paa Melsmark

I gammel Tid, da der var Hekse, kunde disse forgøre sig selv og andre til Dyr. En saadan Heks boede ude paa Melsmark. Undertiden forgjorde hun sig til en Hare, en saadan kunde ikke skydes med en almindelig Bøsseladning. Der var mange Jægere, der forgæves havde prøvet paa at skyde den. En saadan Hare skulde skydes med en Sølvknap.

(Meddelt af Nic. Frederiksen, Nordborg, 1945)

Eleonora Johansen

Mellem 1840 og 1850 forsvandt Styrmand Peter Johansen paa Søen. Han ejede Parcelstedet »Almindingen« ved Bundsøen ved Brandsbøl. Hans Enke, Eleonora, vilde gifte sig igen med Peter Abraham fra Broballe. Det var omkring 1850.

Før Forlovelsen kunde ske, maatte man først have Vished om Peter Johansen endnu var i Live eller ej. Alle Gaardens Døre og Vinduer blev lukket op og der blev tændt Lys i Stuerne. Peter Johansens Navn blev saa raabt tre Gange. Hvis han endnu var i Live skulde han svare. Det var et højtideligt og spændende Øjeblik. Der kom intet Svar, man ansaa det for givet, at Peter Johansen ikke mere var i Live og Eleonora kunde derfor gifte sig med Peter Abraham.

(Meddelt af Fru Christine Rasmussen, Broballe)

En synsk Kone

En gammel Kone, der boede ude paa Melsmark, var synsk. Hun havde set Ligskarere og Forbrande og det indtraf altid som hun havde set det forud.

Men engang saa hun noget, hun ikke rigtig kunde fatte. Det var nemlig et Skib, der uden Sejl og Aarer, og endda imod Vinden, styrede igennem Gabet mod Dyvig.

Folk, som hun fortalte det, vilde ikke tro hende, men da det første Dampskib gik ind til Dyvig, var der ikke mere Tvivl om, at det var det, den gamle Kone havde set.

(Meddelt af P. Klinker, 1912)

Forbrand

Gamle Stine Lausen i Mels kom en Eftermiddag løbende ind til Naboerne og fortalte, at der var Ildebrand paa Broballe Mark. Ingen af Naboerne kunde se det — Dagen efter brændte et Hus paa Broballe Mark, netop som gamle Stine havde set det Dagen før.

Ligskaren

En Eftermiddag saa Stine Lausen en Ligskare paa Gaden i Mels. Hun maatte gaa helt ud mod Hegnet for at komme af Vejen for Følget. Mange Folk i Følget kendte hun. Det var et uforstaaeligt Syn for Stine, da der ingen Syge var i Byen. Kort Tid efter døde en ung Pige i Barselseng, og da hun blev begravet, saa Stine Lausen samme Ligskare med de samme Folk i Følget.

Spøgeri paa Laaddenbjerg

Laaddenbjerg er den mærkelige høje Jordknold (40,2 m) mellem Havnbjerg og Oksbøl. Den har sikkert sit Navn efter den tætte Kratbevoksning.

Ved Laaddenbjerg var det ikke altid saa morsomt at færdes ved Aftentide i gamle Dage. Der fortælles om saa mange mærkelige Ting. Man har set et hovedløst Menneske paa Stedet. Undertiden har der brændt Lys ved Foden af Højen, ned mod de gamle Mosehuller sydvest for Højen. En Aften omkr. 1850 hørte en Mand fra Oksbøl Raab om Hjælp ved Laaddenbjerg. Der blev foretaget en Eftersøgning paa og omkring Højen, men der fandtes intet Menneske

i Nærheden. Man har flere Gange set Lysskær over Bakketoppen. Mange andre uhyggelige Ting er i Aarenes Løb fortalt om Stedet, men hvad der er foregaaet, ved ingen. Man undgik at gaa derhen i Mørke, for det var ganske givet at det var Spøgeri.

(Meddelt af H. Bjørnsbæk, Broballe, 1936)

Nis ombyttede Hunden

Paa en Gaard i Broballe boede en Nisse. Gaardfolkene behandlede ham godt og Nis gjorde hvad han kunde for at gavne sin Husbond.

I Nabogaarden var en stor Hund, den tudede saa forfærdeligt om Natten, at hverken Nis eller hans Husbonds Familie kunde sove for den. Manden var meget ked af det, men han vilde ikke beklage sig hos Naboen for det ellers saa gode Naboskabs Skyld. Man talte ofte i Huset om den utaalelige Støj, og det havde Nis vel hørt, naar han laa under Kakkellovnen.

En Morgen, da Naboen kom ind i Stalden, før den store Hund løs paa ham og bed ham i Armen, der var slet ikke Tale om, at han kunde berolige den. — Da Hunden efter nogle Dage havde slaaet sig lidt til Ro, var det paafaldende, at den ikke tudede mere. —

Der blev talt om det en Aften inde i Køkkenet. Nis dukkede da frem fra Hullet under Kakkellovnen og sagde: »Æ vidst te de va' en Hund i Elsmark ak'råt lissedånne; æ hæ no byt' e Hu'nd om, no kå vi da sov for'n!« —

Dværrehøjs Sten

Hvor Landevejen fra Oksbøl til Lavensby fører over Stevning Mose, ligger paa Sydsiden af Sænkningen Tomten efter en stor Gravhøj, der har givet Marken Navnet »Dværrehøjsten«.

Samme Navn findes i Jordbogen for Oksbøl, 1774.

Der har i Højen været et stort Dyssekammer med Dæksten. I dette Kammer boede der »Dværre« (- Dværge - Nisser) og mange har set de smaa Væsener, naar de tumlede sig rundt paa Højen. Efter at Dyssekamret er forsvundet, har man ikke set Dværgerne mere.

Marken tilhører Gaardejer Hans Schmidt i Oksbøl.

Lyshøj

Mellem Broballe og Hardeshøj ligger Gaarden »Lyshøj«. Den har sit Navn efter den gamle »Lyshøj«, en nu næsten helt udjævnet Gravhøj nord for Gaarden.

I Højen boede der Nisser. Naar disse smaa Væsener holdt Fest inde i Højen, var Indgangen til Højens Gravkammer aaben og et stærkt Lysskær lyste derfra ud over Marken. Snaasart Nisserne mærkede, at der var Mennesker i Nærheden, lukkedes Højen og Lysskæret forsvandt. —

Derefter skal Højen have faaet sit Navn.

Kong Pippe

»I en Bakke, som med en stejl Rejsning hæver sig af Mels Søj, omgivet af Skove, af hvilke Rester end-

nu er kendt under Navnet Bøtzaus Skov, holdt Kong Pippe Hof. Indgangen var naturligvis en stor Hemmelighed, som kun Bjergfolkene kendte. Til den nærmeste Gaard, Melsgaard, der var vidt og bredt kendt for sit Gammeløl, plejede Hans Majestæt hver Nat at sende sin Kældermester efter et Krus Øl. Ofte hørte man Øllet løbe i lange Tider, men ingen turde gaa ned i Kælderen. Dette holdt paa i lange Tider, men hvert Aar blev der henlagt et Sølv- eller Guldsmykke under Tønden. En Nat hørtes Øllet løbe som sædvanligt. Pludselig raabte en forpustet Røst: »Kong Pippe est død! Kong Pippe est død!« — »Valhal aa Nifelhel!« blev der svaret tilbage og der hørtes to løbe ud fra Kælderen. Næste Morgen stod Sølvkruset under Tønden. Kruset var fuldt, Tønden tom og Gulvet oversvømmet af Øl. —

I mange Aar forblev Kruset i Familien, men blev til Slut foræret som Alterkalk til den katolske Kirke i Oksbøl, hvor den gennemgik en Renselsesproces ved Hjælp af Bønner og Vievand.« —

(Efter Claus Grøns Erindringer)

Nis Puk paa Lysmose

En af de gamle Ejere paa Lysmose, det skal være den nulevende Aftægtsmand Hans Nissens Bedstefader, pløjede paa Marken Lysmose. Da han pløjede over det højeste Punkt paa Marken, fandt han en knækket Brødstage liggende i Agerrenden. Han blev hverken forundret eller ængstelig, men vidste, hvad Meningen var dermed. Han tog Brødstagen med hen

til sin Vogn, gjorde den i Stand og lagde den igen hen paa det Sted, hvor den havde ligget. Da han igen kom tilbage, var den borte, men der laa en tynd Kage paa Stedet, af den Slags, som blev lavet til Børnene, naar der var stor Baging. Hans Nissen tog den med hjem og lod den smage godt. Han vidste, at det var Nissemanden, som boede i Højen paa Lysmose, der paa denne Maade vilde vise sig taknemlig for Ubedringen af Brødstagen.

(Meddelt af F. Christensen)

Den sidste Nisse i Mels

En af de sidste Nisser i Mels, fortæller Claus Grøn, opholdt sig paa Familien Lerbergs Gaard. Længe bragte han Velstand til Huse, men blev for-tørnet en Julenat, da Grøden ikke var, som den skulde være og nu forfulgte den ene Ulykke den anden Familien. I Fortvivlelse flyttede de bort fra Gaarden, men Nis flyttede med og tilsidst vidste de intet andet Raad, end at sende Bud efter Præsten. Med Bibel og Vokslys gik den hellige Mand ud i Loen og begyndte sine Besværgelser, men Nissen var stivnakket og først længe efter kom han krybende langs Essingen ved Kostalden. Han bad ynkeligt for sig og tilbød at ville flytte væk fra Gaarden. Stinmari bar Nissen i Triumf tilbage til hans gamle Bopæl, men paa Vejen derhen sagde han: »Alle dine Ulykker skyldes din Gerrighed, en Tallerken Risengrød og en Klat Smør vilde have afværget det hele, nu skal du død ung og barnløs og denne Gaard skal styrte i Grus.«

Som Nis havde forudsagt, skete det, Stine døde tidlig og allerede i min Barndom laa Bygningerne i Ruiner.

Stenkistager

Paa »Stenkesager« laa i gamle Dage en Oldtidsgrav, i hvilken der var en stor Stenkiste (Dyssekammer) med en mægtig Granitblok som Dæksten. Den har nu været borte i Mandsminde. I dette Kammer boede Nisser. Disse smaa Underboere kom ofte ind til Mels, hvor de fik Mælk, Æg og Brød af Bønderne, og hvor Nisserne fik disse Gaver, gik alt vel i Huset og i Staldene. Der var dog en Kaadner, som viste Nis Døren, da han kom og bad om et Rugbrød. Nis forlod stiltiende Huset, men den næste Morgen laa en stor Gris død i Stalden. Man var overbevist om, at det var Nis, der havde sagt »Tak for sidst«.

Møntfund i Oksbøl

Den 29. Marts 1930 nedbrændte Gaardejer Jørgen Graus Ejendom i Oksbøl paa Nord-Als. I Løbet af Sommeren samme Aar er Gaarden bygget op igen, og der foretoges et Dræningsarbejde, der strakte sig ind over den gamle Brandtomt. Under dette Arbejde stødte man under Gulvet i det gamle Karlekammer paa en nedgravet Skat. Den bestod af 127 danske Mønter, for største Delen store Sølv mønter, gemt i en Pose. Der var 34 Specier, 25 Rigsdalerspecier, 19 Rigsbankdalere, 18 Torigsdalere, 22 Enrigsdalere, 5 Halvrigsdalere og 4 mindre Mønter.

Gaardejer Jørgen Grau afleverede Fundet til Museet, der indsendte Fundet, der efter Loven er Danefæ, til den Kgl. Mønt- og Medaillesamling i København. Finderen modtog en Erstatning, Mønt- og Medaillesamlingen overlod Museet paa Sønderborg Slot Fundet, hvor det nu opbevares.

De fundne Mønter er præget i fire Kongers Regeringstid, nemlig under Kristian den 7., Frederik den 6., Kristian den 8. og Frederik den 7.

Alle de fundne Mønter har været gangbare i 1864 og har efter Tidens Forhold repræsenteret en ret anselig Værdi. Man antager, at det maa være en af Gaardens Karle, som ved Krigens Udbrud 1864 har gemt sin sammensparede Kapital hen, og han har altsaa ment, at Gemmet under Karlekammergulvet vilde være det mest sikre i de urolige Tider. Maaske er han selv blevet indkaldt til Krigstjeneste, er ikke vendt tilbage, og Hemmeligheden om Posen med Sølvmonterne har han taget med sig i Graven. Nu først under Oprydningsarbejdet skulde den sikkert møjsommeligt sammensparede Kapital komme for en Dag. .

